

Qurani-Kərim Oxuma Qaydaları

QURANİ-KƏRİM

OXUMA QAYDALARI

Bakı 2016

Hazırlayan:
Laçın Quliyev

Ədəbi redaktor:
Etibar Xancanov

Nəşrə hazırlayan:
Rüfət Şirinov

İç dizayn:
Əhməd Babayev
Əflatun Məmmədov

Qapaq tərtibatı:
Nicat Qəribov

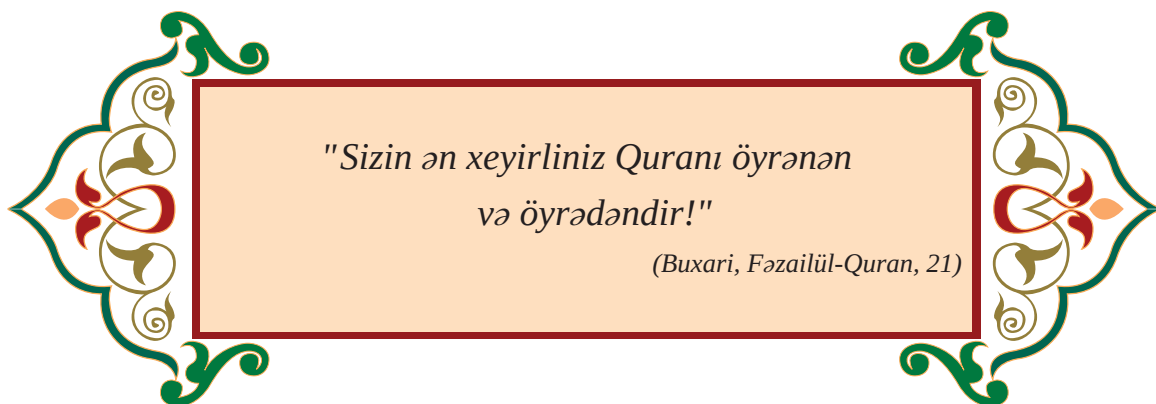
Bu kitab Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin
10 may 2016-cı il DK-416/M nörməli razılıq məktubu ilə nəşr edilmişdir.

Bakı-2016; İpəkyolu Nəşriyyatı: 194
İSBN: 978-9952-8297-3-0

İPƏKYOLU NƏŞRİYYATI

Bakı Şəhəri Səbail Rayonu
Cəfərov Qardaşları, 16.
Tel: (+994 12) 492 14 38
Mobil: (+994 51) 412 22 82
Web sayt: www.ipekyolunesriyyati.az
Elektron poçt: ipekyoluneshriyyati@gmail.com

MÜNDƏRİCAT

I BÖLMƏ

QURAN OXUMAĞA GİRİŞ	11
1. Qurani-Kərimi düzgün və gözəl oxumanın əhəmiyyəti.	13
2. Qurani-Kərim hərfləri və xüsusiyyətləri	17
a. Qurani-Kərim hərfləri	17
b. Hərflərin yazılışı (başda, ortada və sonda)	18
c. Hərflərin məxrəcləri.....	21
d. Hərflərin sifətləri	23
e. Hərflərin incə və qalın oxunması.....	24
3. Hərflərin işarələrlə oxunuşu	25
a. Hərəkələr.....	25
b. Uzatma (məd) hərfləri: Əlif, Vav, Yə	27
c. Vav və Yə şəklində yazılan Əlif.....	29
d. Çəkər (uzatma) işarəsi	30
e. Cəzm (Sükun)	30
f. Şəddə	31
h. Tənvin.....	32
4. Oxunuşla əlaqəli xüsusi hallar.....	34
a. “Hə” (هـ) zamiri və oxunuşu	34
b. Mədd (uzatma) işarəsi	36
c. “Əlif-Lam birləşməsi” və “zaid əlif” in (yazıldığı halda oxunmayan əlif) oxunuşu ...	36
d. Ləfzətullahdakı (الله) “lam” (ل) hərfinin oxunuş şəkilləri (احكام الام)	37
e. Hüruful-müqəttə	37
BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	38

II BÖLMƏ

OXUNACAQ SÖZLƏR, DUALAR VƏ MƏNALARI	41
1. Kəlmeyi-tövhid, kəlmeyi-şəhadət və mənalari.....	43
a) Kəlmeyi-tövhid.....	43
b) Kəlmeyi-şəhadət.....	43
2. Əuzu-bəsmələ və mənası.....	43

3. Namazda oxunan qısa dualar və mənaları	44
4. Əzan, Qamət və mənaları	46
5. Əməntu və mənası	47
6. Sübhanəke duası və mənası	48
7. Təhiyyat duası və mənası	49
8. Salli-Bərik duaları və mənaları	50
9. Rabbənə duaları və mənaları	51
10. Qunut duaları və mənaları	52
a. Hənəfi məzhəbinə görə	52
b. Şafei məzhəbinə görə	53
11. Təkbir və mənası	54
BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	55

III BÖLMƏ

TƏCVID ELMİNƏ GİRİŞ	57
1. Təcvid elminin tərfi, məqsədi və hökmü	59
2. Təcvid elmini əldə etmənin yolları, müəllimə (Fəmi-Muhsinə) olan ehtiyac.	60
3. Məd bəhsi: Məddin növləri	61
a. Səbəbi-Məd	61
b. Əsli Məd (məddi-təbii)	61
c. Fəri-mədlər	62
1) Məddi-müttəsəl	62
2) Məddi-münfəsəl	62
3) Məddi-lazım	63
4) Məddi-ariz	64
5) Məddi-lin	64
4. Qurani-Kərimi oxuma şəkilləri: Təhqiqlər, Tədvir və Hədr	65
BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	66

IV BÖLMƏ

ƏZBƏRLƏNƏCƏK AYƏLƏR, SURƏLƏR VƏ MƏNALARI	69
1. Quran tilavəti və əhli-quranın fəziləti	71
a. Quran tilavətinin fəziləti	71
b. Əhli-quranın fəziləti	71
2. Fətiyə surəsi və mənası	73

3. Fil surəsi və mənası	74
4. Qüreyş surəsi və mənası	75
5. Maun surəsi və mənası	76
6. Kövsər surəsi və mənası	77
7. Kafirun surəsi və mənası	78
8. Nəsr surəsi və mənası	79
9. Təbbət surəsi və mənası	80
10. İxlas surəsi və mənası	81
11. Fələq surəsi və mənası	82
12. Nas surəsi və mənası	83
13. Ayətəl-kürsi və mənası	84
14. Bəqərə surəsi 1-5-ci ayələr (Əlif Lam Mim) və mənası	85
15. Bəqərə surəsi 285-286-cı ayələr (Əmənər-rasulu) və mənası	86
16. Həşr surəsi 21-24-cü ayələr və mənası	87
BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	88

V BÖLMƏ

QURANİ-KƏRİMİ DOĞRU VƏ GÖZƏL OXUMA.....	91
TƏCVİD QAYDALARI	91

1. Tənvın və Sakin nunun hökmləri	93
a. İxfa	94
b. İzhar	94
c. İqlab	95
d. Tənvın və ya sakin nunun idğamı	95
1) İdğami-məalğünnə	96
2) İdğami-biləğünnə	96
2. İdğamlar	97
a. İdğami-misleyn	97
b. İdğami-mütəcaniseyn	97
c. İdğami-mütəqaribeyn	98
3. Sakin mimin oxunuş şəkilləri	98
4. Qəlqələ	99
5. Hökmü-Ra (Ra hərfinin oxunuş qaydaları)	99
a. Ra hərfinin qalın oxunduğu yerlər	100

b. Ra hərfinin incə oxunduğu yerlər	100
c. Qalın və incə oxunması caiz olan yerlər:	100
6. Səktə	101
7. Vəqf və İbtida	102
8. Qurandakı bəzi işarələr	103
a. Vəqf işarələri (səcavəndlər)	103
b. Səcdə işarələri	104
c. Hizb və Cüz işarələri	104
9. Oxunuşu xüsusi qaydaya tabe olan bəzi kəlmələr	104
10. Xətəli oxuma (Ləhn)	105
Oxu materialı: Qiraətlər və qiraət imamları	106
BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	108

VI BÖLMƏ

ƏZBƏRLƏNƏCƏK SURƏLƏR VƏ MƏNALARI	109
1. Duha surəsi və mənası	111
2. İnşirah surəsi və mənası	112
3. Tin surəsi və mənası	113
5. Qədr surəsi və mənası	116
6. Bəyyinə surəsi və mənası	117
7. Zilzal surəsi və mənası	118
8. Adiyat surəsi və mənası	119
9. Qariə surəsi və mənası	120
11. Əsr surəsi və mənası	122
12. Huməzə surəsi və mənası	123
BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	124

ƏDƏBİYYAT	127
-----------------	-----

Ön Söz

Hər şeyin xalığı Rəhman və Rəhim olan Allah Təalaya sonsuz şükürlər olsun. Ən böyük möcüzəsi Qurani-Kərim olan son Peyğəmbər Həzrət Muhammədə (s.ə.s) salam olsun.

Hər müsəlman Rəbbi tərəfindən ona göndərilmiş ilahi vəhyə qulaq verməli və Allahın kəlamını öyrənməyə səy göstərməlidir. Bunun ilk mərhələsi isə Qurani-Kərimi düzgün oxumağı öyrənmək və onun əhkamına tabe olmaqdır. Qurani bütün təcvid qaydalarına uyğun olaraq qüsursuz bir şəkildə oxumaq bu işin mütəxəssislərinə vacibdir. Ancaq hər müsəlman Quranın əsas qaydalarını öyrənərək onu xətasız oxumağa çalışmalıdır. Çünki ibadətlərdə oxunacaq Quran tilavətinin səhih olması şərtidir.

Uca Allah Quranın düzgün oxunmasını istəyir. *“Qurani aram-aram, tərtilə oxuyun”*,¹ buyuraraq bunu bizə bildirmişdir. Məşhur qiraət alimi İbnül-Cəzəri “Müqəddimə” adlı əsərində belə deyir: “Kim məsuliyyətsizliyi səbəbilə Qurani təcvidlə oxumaz və onu təcvidlə oxutmazsa günahkardır. Çünki Quran Allah tərəfindən belə endirilmiş və bu şəkildə bizə çatdırılmışdır”. Odur ki, hər bir Quran tələbəsi Qurani necə və hansı üsullara görə öyrənməsini bilməlidir.

Əvvəlcə hərflər məxrəc və sifətlərinə uyğun şəkildə öyrənilməlidir. Daha sonra hərflərin hərəkəlməsi, uzadılması, sükunlu və ya şəddəli oxunması və müəyyən işarələrə uyğun oxunması öyrənilməlidir. Bütün bunlar bir müəllimin nəzarətində olmalıdır. Çünki Quranın düzgün oxunmasında müəllimin, yəni “Fəmi-muhsin”nin yeri əvəzedilməzdir.

Kiçik surələrə başlayarkən bir tərəfdən də təcvid qaydalarını tədris etmək lazımdır. Oxunan surələrin keçilmiş qaydalara uyğun oxunması lazımdır. Daha sonra bəzi kiçik surələr əzbərlənir və bununla yanaşı Quranın üzünə oxunmasına başlanılır. Bunlar edilərkən keçilmiş yeni təcvid qaydalarının üzərində ciddi durulması lazımdır.

Bu kitabı hazırlayarkən yuxarıda təmas etdiyimiz qaydalara diqqət etməyə çalışdıq. Belə ki, kitabımız altı bölmədən ibarətdir.

Birinci bölmədə; Qurani-Kərim hərfləri və xüsusiyyətləri, hərflərin işarələrlə oxunuşu, oxunuşla əlaqəli bəzi hallara yer verilmişdir.

İkinci bölmədə; oxunacaq dualar, sözlər və onların mənalara yer verilmişdir.

Üçüncü bölmədə; Təvcid elminə giriş başlığı altında uzatmalar və məddin növləri ilə əlaqədar məlumat verilmişdir.

Dördüncü bölmədə; namazda oxunan kiçik surələr və mənalara yer verilmişdir.

¹ Müzzəmmil, 4

Beşinci bölmədə digər təcvid qaydaları olan; Tənvin və sakin nunun halları, İdğamlar, Ra hərfinin oxunuşu, Səktə, Vəqf və İbtida, Qurandakı bəzi işarələr, Qurandakı bəzi xüsusi oxunuşu olan kəlmələr, Ləhn (xətalı oxuma) və s. mövzulara yer verilmişdir.

Nəhayət, altıncı bölmədə; Duha surəsindən Fil surəsinə qədər olan surələr və mənalarına yer verilmişdir.

Bir şeyi qeyd etmək lazımdır ki, bölmələr hazırlanarkən hər mövzu ilə əlaqədar müəyyən müzakirələr və tapşırıqlara yer verilmişdir. Bunlardan məqsəd keçirilən mövzuların daha yaxşı anlaşılması və üzərində ciddi çalışılmasıdır. Bəzi hallarda verilmiş məlumatlar tələbələrin təfəkkür dünyasını genişlətməyə kömək edəcəkdir. Bundan əlavə hər bölmə sonunda bölmə ilə əlaqədar suallar verilmişdir. Beləcə, tələbələr özlərinin biliklərini bu şəkildə yoxlamış olacaqlar.

Ümid edirik ki, çalışılmış bu kitab məqsədinə uyğun olar. Nəticə etibarilə, çalışmaq bizdən, müvəffəqiyyət Allahdandır.

Oxuyuculardan xahişimiz odur ki, gördükləri xətalara qeyd edərək bizlərə bildirsinlər.

Allahın kəlamının oxunmasını öyrətmək məqsədi ilə hazırlanmış bu kitabda olan xətalарımız üçün Allahdan əfv diləyir və bizi bu işdə müvəffəq qılmasını niyaz edirik.

Laçın Quliyev

Zaqatala 2016

I BÖLMƏ

QURAN OXUMAĞA GİRİŞ

BÖLMƏYƏ HAZIRLIQ

1. Qurani-Kərimlə əlaqədar fikirlərinizi müzakirə edin.
2. Ayə, surə, cüz, xətm və müqabilə kimi terminləri araşdırın.
3. Ensiklopediyalardan Quran maddəsini oxuyub, öyrəndiklərinizi dostlarınızla paylaşın.

1. Qurani-Kərimi düzgün və gözəl oxumanın əhəmiyyəti.

Qurani-Kərim Həzrət Muhəmmədə (s.ə.s)¹ Allah tərəfindən (c.c)² göndərilən son ilahi kitabdır. Bütün dövrlərə və insanlara xitab edən bu ilahi kitabın öyüd-nəsihət, əxlaqi normaları və hökmləri qiyamətə qədər davam edəcəkdir. Uca Allah bu həqiqəti bizə belə xəbər verir: “(Ey insanlar!) **Sizə Rəbbinizdən bir öyüd-nəsihət, ürəklərdə olana (cəhalətə, şək-k-şübhəyə, nifaqa) bir şəfa, möminlərə hidayət və mərhəmət (Quran) gəlmişdir!**”³

Uca kitabımız Qurani-Kərim miladi 610-cu ildə, Ramazan ayının Qədr gecəsində enməyə başlamış və 23 il ərzində tamamlanmışdır. O, özünəməxsus oxunuş tərzilə nazil olduğu gündən etibarən insanlara dərin təsir göstərmişdir.

Qurani-Kərim Allah kəlamıdır. Bu səbəbdən, Quran Allahın ucalığına yaraşan bir şəkildə oxunmalıdır. Peyğəmbər əfəndimiz (s.ə.s) Quranı ağır-ağır, hərf-hərf oxumuş və müsəlmanlara da Quranı gözəl oxumağı tövsiyə etmişdir. Qurani-Kərim sözlərin ən üstünü və ən gözəlidir.

1. Səlləllahu əleyhi və səlləm: Allahın rəhməti və salamı Onun üzərinə olsun.

2. Cəllə cələluhu: Şanı uca

3. Yunus surəsi, 57.

PAYLAŞAQ

Quran oxumağı nə üçün öyrənməliyik?
Düşüncələrinizi dostlarınızla paylaşın.

AÇIQLAYIN

“**Qurani tərtilə (aram-aram) oxu!**”
(Müzzəmmil surəsi, 4-cü ayə)

Onu öyrənən və başqalarına öyrədən isə insanların ən xeyirlisidir.

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) bu həqiqəti belə dilə gətirmişdir: *“Sizin ən xeyirliniz Quranı öyrənən və Onu başqalarına öyrədəninizdir!”*⁴

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) Quranı Cəbrailin (ə.s) Ona öyrətdiyi şəkildə əshabına oxumuş və onları hər zaman Quran oxumağa təşviq etmişdir. O, Quran oxuyan və onunla əməl edənlərin qibtə ediləcək kimsələr olduğunu⁵ bəyan etmiş, oxuduqları ayələrin qiyamətdə onları cənnətə çatdıracağını⁶ xəbər vermiş və hər hərfinə qarşılıq on savab veriləcəyini⁷ bildirmişdir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) səsi gözəl və əzbər qabiliyyəti güclü olan səhabələrini Quran əzbərləməyə təşviq etmiş və bu mövzuda onları xüsusi olaraq yetişdirmişdir. Zeyd bin Sabit və Abdullah bin Məsud kimi bəzi səhabələr Quranı gözəl oxuma xüsusiyyətləri ilə önə çıxmışdır. Bunlar qiraət elminin sonrakı nəsillərə çatması yolunda böyük səy göstərən səhabələrdəndir. Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s) vəfatından sonra öyrəndikləri oxunuş şekillərini başqalarına çatdırmaq məqsədi ilə uzaq ölkələrə getmiş və bu sahədə insanlıq tarixinə nümunə olan işlər görmüşdü.⁸

İslam aləmində Quran öyrənməyə və öyrətməyə böyük əhəmiyyət verilmiş və “Darül-Qürra” adında müəssisələr qurulmuşdur. Bu müəssisələrdə Quranın düzgün oxunması və əzbərlənməsi məqsədi ilə hafizlər yetişdirilmişdir. Hal-hazırda ölkəmizdə də belə müəssisələr mövcuddur.

4. Buxari, Fəzailül-Quran, 21.

5. Buxari, Fəzailül-Quran, 17; Müslim, Salatül-müsafirin, 243.

6. Əhməd bin Hənbəl, *Müsnəd*, II, 341.

7. Tirmizi, Fəzailül-Quran, 16.

8. Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, s. 112,113

DÜŞÜNÜN!

Peyğəmbər (s.ə.s) Quranı gözəl oxuyanlara dəyər verər, onlardan Quran dinləməyi çox sevərdi. Quranı gözəl oxumasıyla məşhur olan səhabə Abdullah bin Məsud (r.a) bu mövzudakı xatirəsini belə anladır:

Bir dəfə Rəsulullah (s.ə.s): *“Mənə Quran oxu”*, - buyurdu.

-Ey Allahın Rəsulu, Quran Sənə endirilmişdən, mənmi Sənə Quran oxuyum?-dedim.

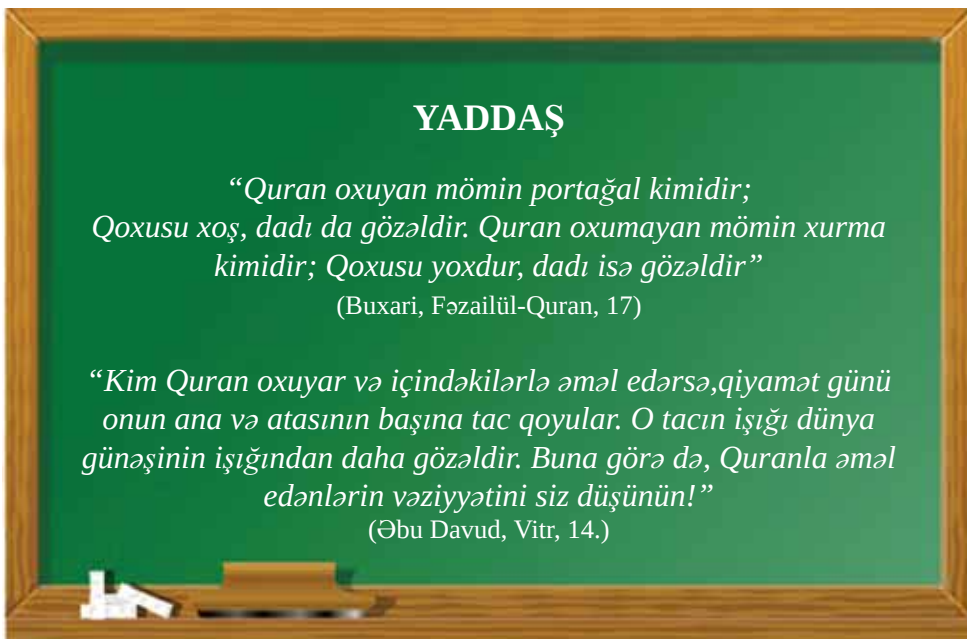
Rəsulullah (s.ə.s): *“Mən Quranı başqalarından dinləməyi çox sevirəm”*, - dedi.

Bunun üzərinə Nisa surəsini oxumağa başladım. *“(Ya Rəsulum!) Hər ümmətdən (peyğəmbərini) bir şahid gətirəcəyimiz və səni də onlara şahid təyin edəcəyimiz zaman (kafirlərin halı) nə cür olacaq?”* (Nisa surəsi, 41) mənasına gələn ayəyə gəldiyim zaman: *“Hələlik kifayətdir!”* -buyurdu.

Baxdım ki, Rəsulullah ağlayırdı.
(Buxari, Fəzailül-Quran, 33-34)

Qurani-Kərimi oxumaq bir ibadətdir. Buna görə İslam alimləri Qurana tərif verərkən “oxunması ilə ibadət edilən bir kitab” olduğuna diqqət çəkmişlər. Bu qiymətli ibadətin qarşılığında alacağımız mükafatın böyüklüyünü Allah Təala belə müjdələyir:

“Allahın kitabını oxuyan, namaz qılan, özlərinə verdiyimiz ruzilərdən (Allah yolunda) gizli və aşkar xərcləyənlər kasad olmayacaq bir ticarət (savab) umarlar ki, (Allah) onlara (əməllərinin) mükafatlarını versin və Öz lütfündən (kərəmindən) onlara artırsın! Həqiqətən, (Allah) bağışlayandır, qədirləndir! (Bəndələrinə Ona etdikləri şükür müqabilində bol nemət ata edər)”⁹

Quran oxumaq ibadətlərimizin bir parçasıdır. Namazda Qurandan bir hissə oxumaq (qiraət) vacib olduğu üçün Quranın bəzi yerlərini doğru bir şəkildə öyrənmək və əzbərləmək lazımdır. Camaatla qılınan namazlarda isə, imam tərəfindən oxunan Quranın gözəl bir səsle və düzgün qiraətlə oxunmasının daha da hüzurlu bir namaza səbəb olacağına heç bir şübhə yoxdur.

Gündəlik həyatımızda Quran oxumanın mühüm bir yeri vardır. Ramazan ayları, mübarək gün və gecələr, nigah mərasimləri, cənazə mərasimləri kimi müxtəlif zaman və məkanlarda Quran oxuyur və ya dinləyirik. Bu kimi tədbirlərdən insanın feyz və təsəlli alması qaçınılmazdır.

9. Fatir surəsi, 29, 30.

Quranın düzgün və gözəl oxunmasının ilk addımı heç şübhəsiz ki, hərflərin məxrəclərinə uyğun tələffüz edilməsidir. Hərflərin düzgün tələffüz edilməsi kəlmələrin, ayələrin və nəticədə Quranın doğru oxunmasına və anlaşılmasına kömək edir.

Quranın səsli və təcvidlə oxunması “Tilavət” kəlməsi ilə ifadə edilir. Gözəl səslə oxunan Quranın özünə xas bir musiqisi və oxunuş tərzı vardır. Quran ləfzlərinin düzülüşü, mənalarındakı dərinlik, gözəl səs və oxunuş tərzı ilə meydana gələn ahəng insan ruhuna dərin təsir bağışlayar. Onu oxuyan və dinləyənlər ilahi kəlamın ucalığını hiss edərlər. Quranın düzgün bir şəkildə tilavət edilməsi ancaq qaydalara uyğun bir şəkildə oxumaqla mümkündür.

QARŞILAŞDIRIN

Şəkil cəhətdən bir-birinə oxşayan hərfləri qruplara ayıraraq dəftərinizə yazın. Aralarındakı oxşar və fərqli cəhətləri tapın.

AÇIQLAYIN

“Quranı lazımi şəkildə gözəl oxuyan kimsə, vəhy gətirən şərəfli və itaətkar mələklərlə bərabərdir”.

(Buxari, Təvhid, 52; Müslim, Müsafirin, 243)

QEYD EDİN:

Quran, Həzrət Muəmmədə (s.ə.s) vəhy yoluyla endirilmiş, müşəflərə yazılmış, təvatür yoluyla nəql edilmiş, oxunması ilə ibadət edilən və bənzərinin gətirilməsi mümkün olmayan Allah kəlamıdır.

2. Qurani-Kərim hərfləri və xüsusiyyətləri

a. Qurani-Kərim hərfləri

Qurani-Kərim ərəbcə endirilmiş bir kitabdır. Bu səbəbdən Quran Ərəb əlifbası ilə yazılmışdır. Bu əlifba 28 hərfdən ibarətdir. Bizim əlifbamızdan fərqli olaraq burada mətnlər sağdan sola doğru yazılır.

Qurani-Kərim hərfləri bunlardır:

ا	ب	ت	ث
ج	ح	خ	د
ذ	ر	ز	س
ش	ص	ض	ط
ظ	ع	غ	ف
ق	ك	ل	م
ن	و	ه	ی

Aşağıda **qarışıq şəkildə** verilən hərflərin adlarını söyləyin.

و	خ	ب	غ
د	ل	ن	ج
س	ك	ر	ض
ط	ش	ص	ذ
ف	ا	ع	ق
ی	ت	ز	ظ
م	ه	ث	ح

Bilirsinizmi?

Laməlif (لا)
əslində bir hərf
deyildir. Lam (ل) ilə əlif
(ا) hərflərinin
birləşməsindən
meydana gəlmişdir.

b. Hərflərin yazılışı (başda, ortada və sonda)

Qurani-Kərim hərfləri bizim dilimizdəki (əl yazısında olduğu) kimi, əvvəlində və sonrasındakı hərflərə birləşərək yazılır. Bir hərf kəlmə içində bu dörd mövqedən birində ola bilər:

Hərfin mövqeyi	Hərfin yazılış şəkli	Nümunə
Tək başına	Bitişməmiş şəkli	ب
Başda	Özündən sonrakı hərfə bitişmiş şəkli	بـ
Ortada	Hər iki tərəfə bitişmiş şəkli	ـبـ
Sonda	Özündən əvvəlki hərfə bitişmiş şəkli	ـب

QEYD EDİN:

و ز ر ذ د ا
hərfləri özündən sonrakı hərflərə bitişməz. Bu hərflərin ortada və sonda yazılış şəkilləri eynidir

Sonda yazılışı	Ortada yazılışı	Başda yazılışı	Hərfin əlifbadakı şəkli
ا	ا	ا	ا
ب	ب	ب	ب
ت	ت	ت	ت
ث	ث	ث	ث
ج	ج	ج	ج
ح	ح	ح	ح
خ	خ	خ	خ
د	د	د	د
ذ	ذ	ذ	ذ
ر	ر	ر	ر
ز	ز	ز	ز
س	س	س	س
ش	ش	ش	ش
ص	ص	ص	ص
ض	ض	ض	ض

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“Quran oxuyun! Çünki Quran, onu oxuyanlara qiyamət günündə şəfaətçi olar”.
(Müslim, Müsafirin, 42.)

Sonda yazılışı	Ortada yazılışı	Başda yazılışı	Hərfin əlifbadakı şəkli
ط	ط	ط	ط
ظ	ظ	ظ	ظ
ع	ع	ع	ع
غ	غ	غ	غ
ف	ف	ف	ف
ق	ق	ق	ق
ك	ك	ك	ك
ل	ل	ل	ل
م	م	م	م
ن	ن	ن	ن
و	و	و	و
ه	ه	ه	ه
ی	ی	ی	ی

MÜZAKİRƏ EDİN

رَبِّ يَسِّرْ وَلَا تُعَسِّرْ رَبِّ تَمِّم بِالْخَيْرِ

“Rəbbim! asanlaşdır, çətinləşdirmə. Rəbbim! işimi xeyirlə tamamla”.

Duada keçən hərflərin kəlmə içindəki mövqeyini yoldaşlarınızla müzakirə edin.

c. Hərflərin məxrəcləri

Allah insanı çox təbii bir şəkildə yaratmış və ona bir sıra xüsusiyyətlər vermişdir. Danışmaq, səs çıxartmaq da bunlardanıdır. İnsanın ağ ciyərində meydana gələn hava çölə xaric edildiyində ya səs, ya da nəfəs vasitəsi ilə çıxar. İnsanın əlində olmadan alıb-verdiyi nəfəs səs tellərinə dəyərək müəyyən səslər meydana gətirir. Bu səs ağız, boğaz və dilin müəyyən bir nöqtəsinə dəyərək hərfləri meydana gətirir. Bu şəkildə hərflərin çıxış yerlərinə “məxrəc” deyilir.

Lügətdə “çıxış yeri, qaynaq” mənasına gəlir. Təcvid elmində “hərfin çıxdığı və başqa hərflərdən ayrıldığı yerə” deyilir. Hərfləri bir-birindən ayıran ya məxrəcləri ya da sifətləridir. Məxrəc və sifətləri tamamilə eyni olan iki hərf düşünülə bilməz. Hərflərin qüvvətli olanı zəifindən, səslili olanı səssizindən, məxrəcləri eyni olan hərflərin bir-birlərindən ayrılmalrı, sifətləri yolu ilə bilinir.

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“Sizə iki şey qoyub gedirəm, onlara əməl etdiyiniz müddətcə əsla yolunuzu azmazsınız.

Allahın kitabı və Rəsulunun sünnəsi.”

(Müvəttə, Qədər, 3.)

Qurani-Kərim hərflərinin məxrəcləri (ağız və boğazda çıxdıqları yerlər) 17 (on yeddi) dir.

1. Ağızda havanın öz-özündən girib-çıxdığı yerdir. Buradan hərfi-mədd olan **ی**, **و** ilə **ا** çıxar. **ا** hərəkə aldığında həməzə olur. Hərəkəsiz gələrsə əslində hərf deyil, hərfi-məddir. **ی**, **و** isə hərəkə aldığılarında normal hərfə çevrilirlər.

2. Boğazın sinəyə bitişik yerindən (**أ**) çıxır.

3. Boğazın ortasından (**ع ح**) çıxır.

4. Boğazın dilə bitişik yerindən (**غ خ**) çıxır.

5. Dilin boğaza bitişik yerindən və (dilin) üstü ilə bərabər (**ق**) çıxır.

6. (**ك**) məxrəcinin bir barmaq aşağısından (**ق**) çıxır.¹⁰

7. (**ك**) məxrəcinin aşağısından və dilin ortasından (**ی ش ج**) çıxır.

8. Dilin iki yanından birinin (sol və ya sağ) azı diş (dəhik) ilə daha gerisindəkilərə xəfifcə dəyməsilə (**ض**) çıxır.

9. Dilin (ön) tərəfinin üst damaqdakı dəhik (azı), nəb (köpək dişləri), rəbaiyyə (öndəki dörd diş) və səniyyə (ön) dişlərinə dəyməsilə (**ظ**) çıxır.

10. Dil ucunun üst ön dişlərinin ətlərinə dəyməsilə (**ن**) çıxır.

11. (**ن**) məxrəcinin biraz arxasından yəni damaqdan (**ر**) çıxır.

10. Məxarici-hürufun sayılmasına boğazın sonundan başlandığı üçün “aşağısı” ifadəsi boğazdan dodaqlara doğru olan istiqaməti göstərir. Bundan fiziki duruşumuzdakı aşağı-yuxarı ox anlaşılmamalıdır.

12. Dil ucu ilə üst ön dişlərinin arxasının damağa yaxın hissəsindən¹¹ (ط د ت) çıxır.

13. Dil ucu ilə alt ön dişlərinin arxasının damağa yaxın hissəsindən (ص س ز) çıxır.

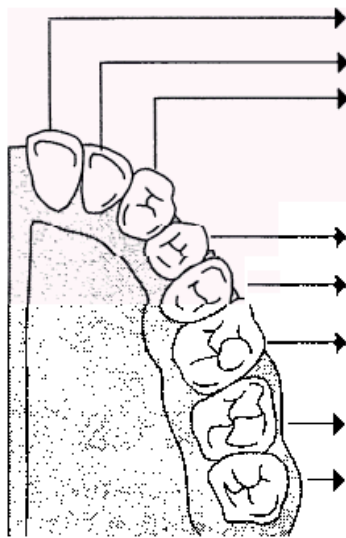
14. Dil ucunun üst üzü ilə üst ön dişlərinin uclarından (ظ ذ ث) çıxır.

15. Üst ön dişlərinin başları ilə alt dodağın üstündən (ف) çıxır.

16. Dodaq məxrəcidir. Dodaqların bir-birinə bərk vurulmasıyla (ب) , xəfif vurulmasıyla (م), vurulmadan bir-birinə yaxınlaşdırılmasıyla (zəmm edilməsilə) (و) çıxır.

17. Xəyşüm; yəni gəniz (burun) boşluğudur. Buradan idğam və ixfa olan (ُ) çıxır.

Bu cədvəl diqqətlə oxunduqdan sonra görülür ki, Qurani-Kərim hərfləri, üç bölgədən (boğaz, ağız, dodaq) çıxır. Dördüncü bölgə sayılan gəniz boşluğundan isə həqiqi (əsl) bir hərf deyil, (ُ) hərfinin günnə sifəti çıxır. Birinci məxrəcdən məd hərflərinin, on yeddinci məxrəcdən isə idğam və ixfa halındakı (ُ) un çıxması nəticəsində 28 əsl hərfin 15 məxrəcdən çıxdığı görünür.¹² Ağız bölgəsindən çıxan hərflərin bəziləri dişlərlə yaxından əlaqəli olduğundan, dişlərin də tanınması lazımdır.

1. səniyyə (ön) (cəmi: sənəyə)	4 ədəd
2. rəbaiyyə (cəmi: rəbaiyyat)	4 ədəd
3. nəb (cəmi: ənəb)	4 ədəd
4. dəhik (azı) (cəmi: dəvahik)	4 ədəd
5. təhin (cəmi: təvəhin)	4 ədəd
6. təhin (cəmi: təvəhin)	4 ədəd
7. təhin (cəmi: təvəhin)	4 ədəd
8. dirs (cəmi: ədras)	4 ədəd

Bu cədvəl ağızın ¼ hissəsidir. Yəni bir damağın yarısıdır. Burada tək isimlə keçən dişdən ağızda dörd dənə var deməkdir (səniyyə, rəbaiyyə, nəb, dəhik,). Təhinlərdən isə ağızın tamamında 12 dənə vardır. Bundan əlavə dişlərin kəsici hissələrinə “dirs” deyilir. Cəmi “ədras”dır.

Müəlliminizlə bərabər məxrəc çalışması edin və oxşar hərfləri bir-birindən ayırın.

11. Bu təcvid kitablarında “nisfu-əla” dişin yuxarı ortası şəklində keçir.

12. Məxrəc cədvəlindəki birinci məxrəcdən hərfi-mədlər) ٓ (ى çıxar. Yeddinci məxrəcdən çıxan (ى) ilə on altıncı məxrəcdən çıxan (و) 28 hərf silsiləsindəndir. (ُ) hərfinin də iki dəfə zikr edilməsinə çaşmamaq lazımdır. 28 hərf silsiləsinə daxil olan (ُ) 10-cu məxrəcdən çıxar. 17-ci məxrəc isə (ُ) un özünün deyil, günnə sifətinin məxrəcidir.

d. Hərflərin sifətləri

Bu bölməyə başlamadan əvvəl bir şeyə diqqət etmək lazımdır. Hər nə qədər Ərəb olmayan digər millətlərdə hərflərin sifətlərini öyrənmə Qurani-Kərimə keçdikdən və bir neçə cüz oxuduqdan sonra olsa da, İbnül-Cəzəri öz əsərində hərflərin sifət və məxrəclərinin ilk olaraq öyrənilməsini şərt qoşmuşdur.

Təcvid elmində sifət məxrəcdə meydana gəlişi əsnasında hərfin səsinə ərz edilən keyfiyyətə deyilir. Məxrəcləri bir olan hərflərin bir-birindən ayırd edilə bilmələri sifətləri ilə mümkün olur. Sifətləri öyrənməyin iki mühüm faydası var.

1. Məxrəcləri eyni olan hərflərin bir-birindən ayırd edilmələrini təmin edir. Məsələn: məxrəcləri bir olan طیلد hərfləri bir-birindən ancaq sifətlərinin fərqli olmalarına görə ayırd edilir.

2. Hərflərin qüvvətlişinin zəifindən ayırd edilməsinə kömək göstərir. Beləcə (daha sonra da açıqlayacağımız üzrə), hansı hərfin hansına idğam ediləcəyi ancaq bu xüsüs ilə ortaya çıxır.

Qurani-Kərim hərflərinin hər birinin özünəməxsus sifətləri mövcuddur. Hər hərfin ən azı beş sifəti vardır ki, bunlara “bir-birinə zid olan Sifəti-Lazimələri” deyilir.

Bəzi hərflərin bu sifətlər xaricində əlavə sifətləri mövcuddur. Bunlara Qurani-Kərim hərflərinin “ziddi olmayan Sifəti-Lazimələri” deyilir

Bunları cədvəl şəklində belə göstərmək məqsədə uyğundur:

1. Qurani-Kərim hərflərinin “bir-birinə zid olan Sifəti-Lazimələri”.

V		IV		III		II		I	
الاصمات	الاذلاق	الانفتاح	الاطباق	استفالة	استعلاء	بَيِّنَةٌ	رَخْوَةٌ	شِدَّةٌ	جَهْرٌ
22	فَرْمٍ لُبٍّ	24	ص ض ط ظ	21	خَصَّ ضَغَطٍ قَطٍ	لِنْ عُمْرٍ	15	أَجْدَ قَطٍ بَكْتٍ	18
Dilin tutulması	Dilin asan işləməsi	Səsin düz olması	Səsin ağız qübbəsinə dəyməsi	Dilin alçalması (yəni yüksəlməməsi)	Dilin yüksəlməsi	İkisinin ortası	Yumuşaq	Şiddətli	Aşkar
									Gizli (səs içəri nəfəs çölə)

2. Qurani-Kərim hərflərinin “ziddi olmayan Sifəti-Lazimələri”.

صَفِير	قَلَقَلَة	لِين	انْحِرَاف	تَكْرِير	تَفْشِي	اسْتِطَالَة
ز ص س	قُطْبُ جَدِّ	وَيَّ	ل ر	ر	ش	ض
Fısıltı	Hərfin səsinin məxrəcdə tərpənməsi	Yumşaq (əvvəli üstünlü)	Dilin önə meyl etməsi	Təkrar	Fısıltı	Uzun olmaq

Qurani-Kərim hərflərini sifətlərinə görə xarakterizə edin və hər hərfin hansı sifətlər daşdığını təyin edin.

İbn Cəzərinin Müqəddiməsindəki “hərflərin məxrəcləri və sifətləri” babını araşdıraraq müəlliminizlə birlikdə mütləq edin.

e. Hərflərin incə və qalın oxunması

Hər nə qədər qalın və incə olaraq hərflərin iki qisim olduqları bilinsə də, İbnül-Cəzərinin bu beytinə görə hərflərin üç qismə ayrıldığı anlaşılır:

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“İki cür adama qibtə edilir.

*Qurani öyrənib daim oxuyana və çox mali
olub Allah yolunda xərcləyənə”.*

(Buxari, Tövhid, 45.)

وَحَرْفٌ اسْتِعْلَاءٌ فَخْمٌ وَاخْصَصًا لِطَبَاقٍ أَقْوَى

“İstila hərfini qalın oxu. Xüsusən də itbəq hərfini daha qüvvətli oxu”.¹³

Belə olduğu təqdirdə hərflər üç qismə ayrılmış olur. İtbəq (ən qalın), İstila (qalın), və İstifalə (incə).¹⁴ Nəticə etibarilə, itbəq olmayan 3 istila hərfi “istilayi-lazimə” dir.

ر ل ilə الله ləfzinin ل ının qalın halları arizidir. Bunların xaricində qalan 21 hərf isə (ر ل) ının incə olduqları vəziyyət daxil istifalə, yəni incədir. ل ر -nın qalınlıq halları arizidir. Qalın

13. Yuxarıdakı beytdə keçən وَحَرْفٌ اسْتِعْلَاءٌ فَخْمٌ dan məqsəd istilanın qalınlığı, وَاخْصَصًا لِطَبَاقٍ أَقْوَى dan itbəqin daha qalınlığı, bu ifadələrin ziddindən də istifalənin incəliyini anlamış olduq.

14. İtbəq hərflərini tələffüz edərkən dilin ağız qübbəsinə qapanmasından meydana gələn itbəq səsi, dilin sadəcə yüksəlməsi ilə meydana gələn istila səsinədən həm daha qüvvətli, həm də daha qalındır. Hərflərin üçə ayrılmasının səbəbi də budur.

oxunmaları lazım olan yerdə qalın, incə oxunmaları lazım olan yerdə isə incə oxunmaları vacibdir.¹⁵

Qurani-Kərim hərfələrini qalın və incə olmaları baxımından (sifətləri etibarilə) belə xülasə edə bilərik:

İncə hərflər	Qalın hərflər	Ən qalın hərflər
ا ب ت ث ج ح د ذ ز س ش ع ف ك ل م ن و ه ی	خ ص ض ط ظ غ ق	ص ض ط ظ

QEYD EDİN:

Bəzi hallarda ح ilə ع hərfinin qalın və ya incə ilə qalın arasında bir hərf olduğu söylənir. Bu doğru deyildir. Bu hərflər qətiyyətlə incə hərflərdir. Bunu yuxarıdakı hərflərin sifətlərindən anlamaq mümkündür.

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“Sizin ən xeyirliniz Qurani öyrənən və onu başqalarına öyrədəndir”.

(Buxari, Fəzailül-Quran, 21.)

3. Hərflərin işarələrlə oxunuşu

a. Hərəkətlər

Qurani-Kərim hərfəri səssizdir. Bu hərfəri səsləndirən işarələrə hərəkətlər deyilir. Bunlar bizim dilimizdəki saitləri əvəz edir. Bu hərəkətlər hərfin üstündə və ya altında olur. Hərflərin səslə oxunmasına səbəb olan hərəkətlərin sayı üçdür: Üstün, əsrə və ötrə.

Üstün: hərfin üstünə yarı yatılı şəkildə (´) qoyulan işarədir. Bu işarəyə ərəbcə “fəthə” deyilir. Üstün incə hərfəri “ə”, qalın hərfəri “a” səsi ilə oxudur.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Hərfəri müəlliminizi dinlədikdən sonra üstün hərəkəsinə görə oxuyun.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ز س ش ص ض ط ظ غ ق ك ل م ن و ه ی

15. Bunlar öz qaydalarında geniş izah ediləcəkdir.

TƏTBİQ EDİN

وَرَدَ	وَزَنَ	دَرَسَ	رَزَقَ	أَدَبَ
كَتَبَ	أَكَلَ	تَرَكَ	نَزَلَ	ذَهَبَ
خَتَمَ	خَلَقَ	حَسَدَ	دَخَلَ	فَعَلَ
ضَرَبَ	عَدَلَ	سَجَدَ	طَلَبَ	أَمَرَ
نَصَرَ	دَرَكَ	رَفَثَ	حَشَرَ	أَنَسَ

Əsrə: hərfin altına yarı yatılı şəkildə (ـَ) qoyulan işarədir. Bu işarəyə ərəbcə “kəsrə” deyilir. Əsrə incə hərfləri “i”, qalın hərfləri “ı” səsinə meyilli oxudur.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Hərfləri müəlliminizi dinlədikdən sonra əsrə hərəkəsinə görə oxuyun.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ي

TƏTBİQ EDİN

رَكَبَ	أَمِنَ	وَرِثَ	أَزَفَ	أَذِنَ
فَهِمَ	عَلِمَ	رَبِحَ	وَسِعَ	شَرِبَ
تَبِعَ	خَسِرَ	حَسِبَ	لَبِسَ	حَمِدَ
عَمِلَ	وَلِيَ	نَسِيَ	ضَحِكَ	سَمِعَ
فَلَقَ	مَلَكَ	قَبِلَ	لَهَبَ	مَثَلَ

Ötrə: hərfin üstünə kiçik vav hərfi şəklində (ـُ) qoyulan işarədir. Bu işarəyə ərəbcə “zammə” deyilir. Ötrə hərfləri “u” səsi ilə oxudur.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Hərfləri müəlliminizi dinlədikdən sonra ötrə hərəkəsinə görə oxuyun.

أ ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ي

TƏTBİQ EDİN

اُذِنَ	أَمَرَ	رُزِقَ	وُلِدَ	كُتِبَ
قُتِلَ	خُلِقَ	جُعِلَ	سُئِلَ	ذُكِرَ
يُصِفُ	يَرِثُ	يَلِدُ	صَمَدٌ	يَهْبُ
رُسُلٌ	كُتِبَ	وَهُوَ	ثُلُثٌ	ضَعُفَ
جُمِعَ	نُزِلَ	حَسَنَ	شُكِرَ	صُحِفَ

b.Uzatma (məd) hərfləri: Əlif, Vav, Yə

Məd uzatmaq deməkdir. Hərəkəsiz gələrək, özündən əvvəlki hərfi bir əlif miqdarı uzadan hərflərə “məd hərfləri” deyilir. Bu hərflər üçdür: ا (Əlif), و (Vav), ي (Yə).

Qeyd: Məd hərfləri özündən əvvəl gələn hərfləri hərəkələrinə uyğun olaraq uzadır.

Əlif (ا): Özü hərəkəsiz gələrək özündən əvvəlki üstün hərəkəli hərfi bir əlif miqdarı uzadır.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Müəlliminizdən dinləyərək hərfləri “əlif” uzatmasına görə oxuyun. ا بَا تَا kimi. Uzadan əlif hərfinin hərəkəsiz olduğuna diqqət edin.

TƏTBİQ EDİN

قَالَ	كَانَ	زَادَ	أَرَادَ	تَبَارَكَ
مَالِكٌ	عِبَادَ	يَكَادُ	كِتَابُ	فَتَابَ
أَجَابَ	أَرَادَ	أَخَافُ	قَامَا	قَاتَلَ
عَابِدُ	بِعِبَادَ	حَافِظُ	كَاتِبُ	صَابِرُ
مَا كَانَ	مَا شَاءَ	يُقَالُ	أَنَابَ	مَقَامُ

Vav (و): Özü hərəkəsiz gələrək özündən əvvəlki ötrəli hərfi bir əlif miqdarı uzadır.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Müəlliminizdən dinləyərək hərfləri “vav” uzatmasına görə oxuyun.
تُو, أُو, بُو, كُو kimi. Uzadan vav hərfinin hərəkəsiz olduğuna diqqət edin.

TƏTBİQ EDİN

يَقُولُ	يَكُونُ	يَعُودُ	نَتُوبُ	قُلُوبُ
نُوحٌ	هُودٌ	نُورٌ	رُوحٌ	لُوطٌ
يَلْدُونَ	يَمُوتُونَ	تَصُومُونَ	يَسُومُونَ	يَرْدُونَ
عَابِدُونَ	خَامِدُونَ	حَافِظُونَ	كَاتِبُونَ	صَابِرُونَ
رَاجِعُونَ	سَامِدُونَ	يَقُولُونَ	يَرِثُونَ	رَسُولٌ

Yə (ي): Özü hərəkəsiz gələrək özündən əvvəlki əsrəli hərfi bir əlif miqdarı uzadır.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Müəlliminizdən dinləyərək hərfləri “yə” uzatmasına görə oxuyun.
يَا, يِي, يِي, يِي kimi. Uzadan yə hərfinin hərəkəsiz olduğuna diqqət edin.

TƏTBİQ EDİN

دین	حین	قیل	کیل	نیل
کتابی	کافی	شافی	نادی	وافی
عالمین	صادقین	فاسقین	ظالمین	عالمین
عابدین	ابابیل	حافظین	کاتبین	صابرین
عظیم	یریدون	یقیمون	شهید	لطیف

c. Vav (و) və Yə (ی) şəklində yazılan Əlif (ا)

Qurani-Kərim yazısında əlif üç şəkildə yazılır.

1. Ümumiyyətlə, əlif (ا) şəklində yazılır. Məsələn: قَالَ və اَيَّاك kimi.
2. Bəzi hallarda vav (و) şəklində yazılır. Məsələn: صَلَوةٌ və زَكوةٌ kimi.
3. Bəzi hallarda isə yə (ی) şəklində yazılır. Məsələn: اِلَى və عَلَى kimi.

TƏTBİQ EDİN

إِلَى	عَلَى	بَلَى	تَعَالَى	أَبَى
صَلَوَةٌ	زَكْوَةٌ	غَدْوَةٌ	نَجْوَةٌ	فَهْدَى

MÜZAKİRƏ EDİN

Qurani-Kərim üzünə dərslərdə oxuduğunuz səhifədəki “əlif” ləri təyin edərək yoldaşlarınızla müzakirə edin.

d. Çəkər (◌ْ) (uzatma) işarəsi

Qurani-Kərim yazısında hərfin üstünə qoyulan (◌ْ) işarəyə “çəkər” deyilir. Bu işarə həmin hərfin uzadılacağını göstərir. Burada çəkərdən sonra gizli əlif vardır.

TƏTBİQ EDİN

أَمِنْ	أَدَمَ	أَلِ مُوسَى	بَايَاتِنَا	ذَلِكَ
لَا إِلَهَ	هَذَا	إِبْرَاهِيمَ	وَاسْمَعِيلَ	وَاسْحَقَ

e. Cəzm (◌ْ) (Sükun)

Cəzm hərfin üzərinə kiçik dairə şəklində (◌ْ) qoyulan işarədir. Hərflərin hərəkəsiz oxunmasına səbəb olur. Özündən əvvəlki hərfi özünə bağlayır.

TƏTBİQ EDİN

أَنْ	مِنْ	لَمْ	كَمْ	قُلْ
حَمْدُ	لَكُمْ	أَنْتَ	نَحْنُ	كَيْفَ
قَبْلَكَ	أَنْزَلَ	كُنْتُمْ	عَلَيْهِمْ	خَلَقَكُمْ
أَنْ يَقُولَ	مَنْ مَاتَ	قَدْ قَامَتْ	نَسْتَعِينُ	مُتَّهَدُونَ
أَنْعَمْتَ	أَنْفُسَهُمْ	ءَاَنْذَرْتَهُمْ	أَسْتَوْقَدَ	مُفْلِحُونَ

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Müəlliminizin hərfləri اَبْ, اِبْ, اُ بْ şəklində oxuyuşunu dinləyin. Siz də eyni şəkildə bütün hərfləri məxrəclərinə uyğun olaraq cəzmlə oxuyun.

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Qırmızı rəngə boyanmış yerləri oxuyaraq özünüzü yoxlayın

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ ﴿٢﴾
الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾

f. Şəddə (ـّـ)

Hərfin üzərinə qoyulan (ـّـ) şəklində işarədir. Üzərinə qoyulduğu hərfi iki dəfə oxudur. Əslində şəddə iki həfdir. Bunlardan birincisi cəzmlı, ikincisi hərəkəlidir.

$$\text{اَنَّ} = \text{اَن} + \text{ن}$$

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Müəlliminizin hərfləri اَبّ, اِبّ, اُبّ şəklində oxuyuşunu dinləyin. Siz də eyni şəkildə bütün hərfləri məxrəclərinə uyğun olaraq şəddəli bir şəkildə oxuyun.

TƏTBİQ EDİN

اَنَّ	اَنّ	كَانّ	لَعَلّ	كُلّ
يَمْدُ	يُعَلِّمُ	نُقَدِّسُ	جَنَاتُ	جَهَنَّمُ
أَعَدَّتْ	فَضَّلْتُكُمْ	عَلَّمْتُمْ	مِنْ شَرِّ	بِرَبِّ
نَفَاثَاتِ	إِيَّاكَ	الْحَيِّ	قِيَوْمُ	قُدُّوسُ
رَبِّي	عَنِّي	الَّذِي	وَنَتَوَكَّلُ	أَيُّهَا

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Qırmızı rəngə boyanmış yerləri oxuyaraq özünüzü yoxlayın

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“Allahu Təala bu Quranla qövmləri yüksəldir.

Ona görə əməl etməyənləri isə alçaldır”.

(Müslim, Müsafirin, 47.)

h. Tənvīn (ـَ), (ـِ), (ـُ).

Tənvīn, kəlmənin sonuna cəzmli nun səsi verən iki üstün (ـَ), iki əsrə (ـِ) və iki ötrə (ـُ) işarələridir. Ərəb dilində yalnız isimlərin sonuna qoyulur.

İki üstün: Hərfin üzərinə yazılır (ـُ). Tə mərbutə (yuvarlaq tə) “ة” və həməzə “ة” xaric digər hərflərdə əlif (ا) üzərinə yazılır. İncə hərfləri “ən”, qalın hərfləri “an” şəklində oxudur.

TƏTBİQ EDİN

أَحَدًا	بَشَرًا	رَغَدًا	حَسَنًا	ثَمَنًا
عِلْمًا	ذِكْرًا	خَيْرًا	سُبُلًا	جَدًّا
حُكْمًا	كِرَامًا	سَمَاءً	مَسَاءً	كَلِمَةً
جَنَّةً	تَوْبَةً	طَيْرً	هُودًا	قُرْآنًا
مُسْتَكْبِرًا	مُحْسِنًا	رُجُومًا	مُؤْمِنًا	طَيِّبَةً

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Qırmızı rəngə boyanmış yerləri oxuyaraq özünüzü yoxlayın

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾
 أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾
 وَالْعَادِيَّاتِ ضَبْحًا ﴿٤﴾ فَالْمُورِيَّاتِ قَدْحًا ﴿٥﴾
 فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٦﴾ فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ﴿٧﴾

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“Qəlbində Qurandan heç bir ayə və surə olmayan kəs xarab olmuş ev kimidir”.

(Tirmizi, Fəzailül-Quran, 18.)

İki əsrə: Hərfin altına yazılır (-). İncə hərfləri “in”, qalın hərfləri “ın” səsinə meyilli oxudur.

TƏTBİQ EDİN

رَيْبٍ	أَجْرٍ	أَجَلٍ	حَسَدٍ	أَحَدٍ
مَسَدٍ	كَرَامٍ	غَاسِقٍ	فَاسِقٍ	كَلامٍ
مُؤْمِنَةٍ	لِكُلِّ	بَيْنَةٍ	مَيِّتٍ	كَصِيبٍ
مَأْكُولٍ	قُرَيْشٍ	يَوْمَئِذٍ	تَضْلِيلٍ	لِقَوْمٍ
كَعَصْفٍ	أَحْسَانٍ	إِيمَانٍ	إِسْلَامٍ	أَمْكَانٍ

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Qırmızı rəngə boyanmış yerləri oxuyaraq özünüzü yoxlayın

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ لَّا يَلَافُ قُرَيْشٍ
الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَأَمَّنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ
سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“Qurani tez-tez oxuyaraq (əzbərlərinizi) təzələyin. Nəfsim qüdrət əlində olan Allaha and olsun ki, Quranın yaddaşdan silinməsi bağlanmış dəvənin ipini açıb qaçmasından daha sürətlidir”.

(Buxari, Fəzailül-Quran, 23.)

İki ötrə: Hərfin üstünə yazılır (◌̣). Hərflərə “un” səsinə verir..

TƏTBİQ EDİN

رَسُلٌ	أَمٌّ	أَرْضٌ	أَبَدٌ	أَحَدٌ
قُدُّوسٌ	فَرْقَانٌ	هَدَايَةٌ	نُورٌ	عِلْمٌ
مُسْتَقَرٌّ	مِيزَانٌ	غُفْرَانٌ	رِزَاقٌ	رَازِقٌ
وَرَحْمَةٌ	مُطَهَّرَةٌ	مُحْسِنٌ	رَسُولٌ	مُحَمَّدٌ
أَدَاءٌ	مُكْرَمَةٌ	فِتْنَةٌ	عَيْنٌ	فَوَيْلٌ

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Qırmızı rəngə boyanmış yerləri oxuyaraq özünüzü yoxlayın

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿١﴾ فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ﴿٢﴾
 لَّيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾
 إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ﴿٤﴾ وَأَنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٥﴾

4. Oxunuşla əlaqəli xüsusi hallar

a. “Hə” (هـ) zamiri və oxunuşu

Zamir bizim dilimizdə “əvəzlik” yerindədir. Kəlmənin əslindən deyil. Qurani-Kərimin yazı tərzindəki zamir yuvarlaq (هـ) şəklindədir. Bu eyni zamanda (هـ) yarım yuvarlaq şəklində də yazıla bilər. Zamirin oxunuşu belədir:

1. Zamirin əvvəli hərəkəli olarsa uzadılır: بِهٖ - لَهُ - إِنَّهٗ kimi.
2. Zamirin əvvəli (istər cəzimli, istər cəzimsiz) sakin olarsa uzadılmaz:

a) Hərfi-məd olaraq. فِيهِ - إِيَّاهُ kimi;

b) Cəzimli hərf olaraq. عَنْهُ - مِنْهُ - إِلَيْهِ kimi.

TƏTBİQ EDİN

عَنْهُ	لَقِيَهُ	وَحْدَهُ	شَطْرَهُ	لَهُ
نَيْسَرُهُ	يَعْلَمُهُ	عِلْمُهُ	رَبُّهُ	أَهْلُهُ
مِنْ بَعْدِهِ	شَرُّهُ	خَيْرُهُ	رُسُلُهُ	كُتُبُهُ
فِيهِ	مِنْهُ	إِلَيْهِ	نُذْقُهُ	عَلَيْهِ
يُغْنِيهِ	يَهْدِيهِ	قَتَلُوهُ	اتَيْنَاهُ	عَلَّمْنَاهُ

Qeyd: لَمْ يَنْتَه , فَوَآكِهِ - مَا نَفَقَهُ kəlmələrinin sonlarındakı هə zəmir olmayıb kəlmənin əsl hərflərindən biri olduğu üçün uzadılmaz. Uzađılan zəmirin önünə həmzə gələrsə məddi-münfəsil olur. عَنْهُ إِلَّا - مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا kimi. Çünki uzađılan zəmirin əsrəlisinin önündə müqəddər (görünməyən, gizli) (ى), ötrəlisinin önündə müqəddər (و), vardır ki, bu müqəddər (ى) və (و) dan sonra həmzə gəldiyi üçün məddi-münfəsil olur. Fırqan surəsinin 69-cu ayəsindəki (فِيهِ مُهَانًا) dəki zəmir məd olunur.¹⁶ Zümər surəsinin 7-ci ayəsində olan (يَرْضَهُ) dəki (هə) zəmidir. Əsli (يَرْضَاهُ) olduğuna görə, əslinə uyularaq uzađılmaz.¹⁷

ÖZÜNÜZÜ YOXLAYIN

Qırmızı rəngə boyanmış yerləri oxuyaraq özünüzü yoxlayın.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿١﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾
يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ فَآثَرُنْ بِهِ نَقْعًا ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٦﴾

16. Bu zəmirin məd ilə oxunması, bu rəvayətin təvəttür yoluyla sübutuna görədir. Hər nə qədər burada “boğaz hərfi olan əsrəli (هə) -dən dodaq hərfi olan ötrəli (م) -ə keçmək çətin olacağından bu məd edilmişdir” şəklində bir açıqlama edilsə də, bu sonradan edilən bir izahdır.

17. Bu ayədəki vəchə hərəkənin azını (üçdə birini) həzf edib, çoxunu saxlamaq mənasında “ixtiləs” də deyilir.

b. Mədd (˜) (uzatma) işarəsi

Qurani-Kərimdə bir əlif miqdarından daha çox uzadılması vacib olan yerlərdə hərflərin üzərinə qoyulan (˜) işarədir. Əslində hərfin uzanmasına səbəb olan mədd işarəsi deyil, oradakı təcvid qaydasıdır.

TƏTBİQ EDİN

اُولٰٓئِكَ	جَزَاؤُهُمْ	نِسَاءَكُمْ	حُنَفَاءَ	اِذَا جَاءَ	Qeyd Qurani-Kərimdə bəzi kəlmələrin altına مد və ya قصر işarələri yazılır. Burada altına مد yazılan hərf uzadılır, قصر yazılan isə qısa oxunur. Məsələn اَنَا və رُوْفٌ
السُّفَهَاۗءُ	وَمَاۤ اَدْرٰٓيْكَ	وَمَاۤ اَمْرُوۡا	يَاۤ اَيُّهَا	لَاۤ اَعْبُدُ	
لِلْمَلٰٓئِكَةِ	كَافَّةً	دَابَّةً	حَاقَّةً	ضَالِّينَ	

c. “Əlif-Lam birləşməsi” və “zaid əlif” in (yazıldığı halda oxunmayan əlif)

oxunuşu

Ərəb dilində isimlərin başına “əlif-lam birləşməsi” qoyulduğunda müəyyənlik bildirir. ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و ه ي ا hərflərindən biri ilə başlayan kəlmələrin başına “əlif-lam birləşməsi” gəldiyi zaman lam hərfi cəzmlı oxunur. Buna “əlif-lamın izharı” deyilir. Məsələn: قَمَرٌ – الْقَمَرُ

ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل hərflərindən biri ilə başlayan kəlmələrin başına “əlif-lam birləşməsi” gəldiyi zaman lam hərfi yazılır, ancaq oxunmur. Sonrakı hərf şəddəli oxunur. Buna “əlif-lamın idğamı” deyilir. Məsələn: شَمْسٌ – الشَّمْسُ

“Zaid əlif”in oxunuşuna gəldikdə isə, kəlmənin sonuna yazıldığı halda oxunmayan əlif qəsd edilir. Bu əlif cəm bildirir. Məsələn: قَالُوا misalında sonda yazılan əlif zaidir.

Bundan əlavə ال birləşməsi, اَللّھ ləfzi və fellərin əmr formalarının başlarındakı əliflər özündən əvvəlki kəlməyə birləşəndə oxunmazlar. Məsələn: وَالْحَمْدُ, وَعَبُدُوا

“Şəmsi” və “qəməri” hərflər ifadəsini araşdırın və “əlif-lam” birləşməsi ilə əlaqəsini açığlayın.

TƏTBİQ EDİN

قَالُوا	وَأَعْلَمُوا	وَأَسْجُدُوا	وَأَعْبُدُوا	وَتَوَاصَوْا	مَشَوْا فِيهِ
وَالْقَمَرُ	بِالْكِتَابِ	بِاسْمِكَ	وَالْحَمْدُ	فِي الْأَرْضِ	مِنَ الْمَاءِ
وَالشَّمْسُ	وَالنَّاسُ	وَالْتِّينِ	وَالزَّيْتُونِ	فَاتَّقُوا النَّارَ	هُمُ السُّفَهَاۗءُ

d. Ləfzətullahdakı (الله) “lam” (ل) hərfinin oxunuş şəkilləri (احكام الام)

Ləfzətullah, (الله) kəlməsinin ləfzi deməkdir. (الله) kəlməsi başındakı həməzə ilə oxunarsa, (ل) qalın olar. الله nümunəsində olduğu kimi. Ondan əvvəlki hərflə oxunarsa, aşağıdakı hökümlər meydana gəlir.

1. Bu hərfin hərəkəsi kəsre isə (ل) incə oxunur. Məsələn: بالله / لله
2. Zammə və ya fəthə isə (ل) qalın oxunur. Məsələn: نصر الله / تالله / والله

TƏTBİQ EDİN

قَالَ اللهُ	تَاللهِ	بِاللهِ	أَللهِ	QEYD: Ləfzində də yuxarıda qeyd etdiyimiz qaydalar əsas alınır. قُلِ اللَّهُمَّ / قَالُوا اللَّهُمَّ kəlmələrindəki sağdakı kəlmədə “ləm” qalın, soldakı kəlmədə isə “lam” incə oxunur.
اتَّقِ اللَّهَ	بِإِذْنِ اللَّهِ	رَسُولُ اللَّهِ	نَصْرُ اللَّهِ	
كِتَابَ اللَّهِ	عِنْدَ اللَّهِ	آيَاتُ اللَّهِ	وَلِلَّهِ	
رَضِيَ اللَّهُ	يَتَّبِعْتُ اللَّهَ	مِنْ آيَاتِ اللَّهِ	عِنْدَ اللَّهِ	

e. Hüruful-müqəttə

Lügət mənası “kəsik hərflər” deməkdir. Bir və ya bir neçə hərfdən meydana gəlir. Qurani-Kərimin 29 surəsi bu hərflərlə başlayır.

Qurana xas olan “Hüruful-müqəttə”nin özünəməxsus oxunuş tərzidir. Bu hərflər öz isimləri ilə oxunurlar. Mənalı bizə bildirilməmişdir.

Məsələn: اَلَمْ = “Əlif ləəəəm miiim” kimi oxunur.

TƏTBİQ EDİN

ق	ن	يس	اَلَمْ	Hüruful-müqəttə
قَاف	نُون	يَا سَيْن	اَلِفْ لَام مِيم	Oxunuşu
الر	حَم	طَس	طَه	Hüruful-müqəttə
اَلِفْ لَام رَا	حَا مِيم	طَا سَيْن	طَاهَا	Oxunuşu

Qurani-Kərimin “hüruful-müqəttə” ilə başlayan surələrini taparaq yoldaşlarınızla müzakirə edin.

BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

A. Aşağıdakı hərflərlə əlaqədar düzgün məlumatları (✓) ilə işarələyin.

Hərflər	Özündən sonrakı hərfe birləşir	Qalın səsle oxunur	İncə səsle oxunur	Boğaz hərfidir	Dodaq hərfidir	Pəltəkdir	Məd hərfidir	Özündən əvvəl ج gəldiyində ج oxunmaz
ت	✓		✓					✓
ث								
خ								
ذ								
ز								
س								
ص								
ض								
ظ								
ف								
م								
و								
ی								

B. Aşağıdakı cümlələrin doğru olanını “D”, yanlış olanını “Y” ilə işarələyin.

1. Qurani-Kərim hərflərinin sayı 28, məxrəcləri 17 dir. ()
2. و hərfi oxunarkən dodaqlar uzadılmaz. ()
3. Şəddəli hərf əslində iki hərfdən ibarətdir. ()
4. Tənvin ərəb dilində sadəcə isimlərin sonunda gəlir. ()

5. Hərəkəsiz و hərfi özündən əvvəlki əsrəli hərfi uzadır. ()
6. قصر kəlməsi altında olduğu hərfin uzadılaraq oxunmasına səbəb olur. ()
7. عِنْدَهُ kəlməsindəki zəmir uzadılır. ()
8. Quran hərflərini səsləndirən işarələrə “hərəkə” deyilir. ()
9. Qurani-Kərimin 28 surəsi “hüruful-müqətaa” ilə başlayır. ()
10. Məd hərfi olan əlif bəzən و , bəzən də ى şəklində yazılır. ()

C. Düzgün cavabı işarələyin

1. Aşağıdakı kəlmələrin hansında məd hərfi olan əlif vardır?

- A) فَارْعَبْ
- B) مَشَوْاْ
- C) وَاعْبُدُواْ
- D) كَانُواْ
- E) بِالْغَيْبِ

2. Aşağıdakı kəlmələrin hansında qalın səslə oxunan hərflər vardır?

- A) الدِّينِ
- B) قَتَلُوهُ
- C) الرِّكْوَةُ
- D) الْمُفْسِدُونَ
- E) الْحَمْدُ

3. Aşağıdakı kəlmələrin hansında zəmir uzadılır?

- A) فَعَلُوهُ
- B) رَبِّهِ
- C) بِأَمْرِهِ
- D) لَهُ
- E) بَيْنَهُ

4. Aşağıdakılardan hansı و şəklində yazılmış əlif deyildir?

- A) صَلُّوْهُ
- B) غَدُوْهُ
- C) سَلُّوْهُ
- D) نَحْوُْهُ
- E) زَكُوْهُ

5. Qalın hərflər hansılardır?

- A) خ ص ض ح
- B) ص ض ف ق
- C) ط ظ غ ق
- D) ع ق غ ط
- E) ط ز ظ خ

I bölmədə öyrəndiklərinizi xülasə edin. Öyrəndiklərinizi yoldaşlarınızla müzakirə edin.

II BÖLMƏ

OXUNACAQ SÖZLƏR, DUALAR VƏ MƏNALARI

BÖLMƏYƏ HAZIRLIQ

1. İki rükətlik bir namazda hansı söz və dualar oxunur? Dəftərinizə yazın.
2. Müəzzinliyin fəziləti ilə əlaqədar hədisi-şəriflər öyrənin və müzakirə edin.
3. Peyğəmbərimizə (s.ə.s) salavat gətirməyin fəziləti haqqında hədisləri araşdırın.
4. Ensiklopediyalardan “Qunut” maddəsini araşdırın və yoldaşlarınızla oxuyun.

1. Kəlmeyi-tövhid, kəlmeyi-şəhadət və mənalari

a) Kəlmeyi-tövhid

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

Allahdan başqa ilah yoxdur. Muhammad (s.ə.s) onun rəsuludur.

b) Kəlmeyi-şəhadət

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur.

Yenə şəhadət edirəm ki, Muhammad (s.ə.s) onun qulu və rəsuludur.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Kəlmeyi-tövhid və kəlmeyi-şəhadəti müəlliminizdən dinləyərək qrup halında oxuyun.

Hə. Ömər in müsəlman olması hadisəsini xatırlayın. Kəlmeyi-şəhadəti gətirərək İslamı qəbul etməsi Onun həyatına necə təsir bağışladı?

2. Əuzu-bəsmələ və mənası

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Qovulmuş şeytandan Allaha sığınırım.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rəhman və Rəhim olan Allahın adıyla.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Əuzu-bəsmələni müəlliminizdən dinləyərək qrup halında oxuyun.

Quran oxunduğu zaman nə üçün Əuzu-bəsmələ söyləyirik? Düşündüklərinizi müzakirə edin.

3. Namazda oxunan qısa dualar və mənaları

Namazda oxunan qısa dualar və mənaları		
Oxunduğu yer	Mənası	Ərəbcə
Təkbir; namaza başlayarkən, rükuya və ya səcdəyə gedərkən, iki səcdə arasında və oturarkən	Allah ən böyükdür	اللَّهُ أَكْبَرُ
Rükuda üç dəfə	Böyük olan Rəbbim bütün nöqsanlardan uzaqdır.	سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ
Rükudan qalxarkən	Allah, Ona həmd edəni eşidir.	سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ
Rükudan qalxdıqdan sonra	Ey Rəbbimiz! Həmd sadəcə Sənədir.	رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ
Səcdədə üç dəfə	Uca Rəbbim bütün nöqsanlardan uzaqdır.	سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى
Salam verərkən	Allahın salamı və rəhməti üzərinizə olsun.	السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
Salam verdikdən sonra	Ey Allahım! Sən nöqsanlardan uzaqsan, hər cür əmin-amanlıq Sənədir. Ey əzəmət və kərəm sahibi Allahım! Sənin şanın ucadır.	اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

Namazdan sonra oxunan təsbehlər və mənaları		
Oxunduğu yer	Mənası	Ərəbcə
Namazı qurtardıqdan sonra	Peyğəmbərimizə (s.ə.s) salam olsun!	عَلَى رَسُولِنَا صَلَوَاتٌ
	Allah hər cür nöqsandan uzaqdır. Həmd onadır. Allahdan başqa ilah yoxdur. Allah ən böyükdür. Həqiqi güc, qüvvət sahibi sadəcə uca və böyük olan Allahdır!	سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ. وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ
Burada "Ayətəl-Kürsi" oxunur.		
Namazı qurtardıqdan sonra	Allah hər cür nöqsandan uzaqdır!	سُبْحَانَ اللَّهِ
	Hər cür həmd Allaha məxsusdur!	الْحَمْدُ لِلَّهِ
	Allah ən böyükdür!	اللَّهُ أَكْبَرُ
	Allahdan başqa ilah yoxdur. O, təkdir, şəriki yoxdur. Mülk ona aiddir. Hər cür həmd onadır. O hər şeyə qadirdir!	لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاحِدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

QEYD EDİN:

Daha sonra əllər qaldırılaraq Uca Allaha dua və istiğfar edilir. Müəzzin duaya səsləyərkən belə deyə bilər.

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْأَعْلَى الْوَهَّابِ

4. Əzan, Qamət və mənaları

Sayı	Mənası	Əzan və qamətin sözləri
4 dəfə	Allah ən böyükdür.	اَللّٰهُ اَكْبَرُ
2 dəfə	Şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur.	اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ
2 dəfə	Şəhadət edirəm ki, Muhəmməd (s.ə.s) Allahın Rəsuludur.	اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللّٰهِ
2 dəfə	Buyurun namaza!	حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ
2 dəfə	Buyurun qurtuluşa!	حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ
2 dəfə	Allah ən böyükdür.	اَللّٰهُ اَكْبَرُ
2 dəfə	Allahdan başqa ilah yoxdur.	لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ
Səhər əzanında حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ dən sonra belə deyilir		
2 dəfə	Namaz yatmaqdan xeyirlidir.	الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ
Qamətdə حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ dən sonra belə deyilir		
2 dəfə	Artıq namaz başlamışdır.	قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ

Məktəbinizin məscidində əzan və qamət gətirərək səsi gözəl olan yoldaşlarınızı seçin.

Müxtəlif dünya müəzzinlərinin əzanlarını dinləyin. Bəyəndiyiniz əzanları yoldaşlarınıza da dinlədin.

Əməntunu lövhəyə yazın. Müəlliminizin göstərdiyi bölmənin ərəbcəsini söyləyin.

5. Əməntu və mənası

آمَنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَابْعَثْتُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقًّا
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

“Əməntu”nun mənası

Mən Allaha, mələklərinə, kitablarına, peyğəmbərlərinə, axirət gününə, qədər (xeyrin və şərrin) Allahdan olduğuna iman etdim. Öldükdən sonra dirilmək haqdır.

Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur. Yenə şəhadət edirəm ki, Muhamməd (s.ə.s) onun qulu və rəsuludur.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

“Əməntu” nu müəlliminizdən dinləyərək qrup halında oxuyun.

Sübhanəkə, Təhiyyat, Salli-Bərik, Rabbənə və Qunut dualarının harada və nə zaman oxunduğunu öyrənin.

6. Sübhanəkə duası və mənası

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ﴿١﴾ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ ﴿٢﴾
وَتَعَالَى جَدُّكَ ﴿٣﴾ وَجَلَّ ثَنَّاؤُكَ¹ ﴿٤﴾ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ ﴿٥﴾

Mənası

Allahım! Sənə həmd edərək Səni hər cür nöqsandan uzaq tuturam. Sənin adın mübarəkdir. Varlığın hər şeydən üstündür. Sən tərifə ən layiq olansan. Səndən başqa ilah yoxdur.

¹ وَجَلَّ ثَنَّاؤُكَ ifadəsi cənazə namazlarında oxunur.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Sübhanəkə duasını müəlliminizdən dinləyərək məxrəclərinə uyğun şəkildə sırayla oxuyun.

Təhiyyət duasının merac hadisəsi ilə əlaqəsini araşdırın.

7. Təhiyyat duası və mənası

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ﴿١﴾ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ ﴿٢﴾ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَىٰ عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ ﴿٣﴾
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ ﴿٤﴾ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ﴿٥﴾

Mənası

Salamlar, dualar və bütün gözəlliklər Allaha məxsusdur. Ey Peyğəmbər! Allahın salamı, rəhmət və bərəkətləri Sənin üzərinə olsun. Salam bizim üzərimizə və Allahın saleh qullarının üzərinə olsun. Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur. Yenə şəhadət edirəm ki, Muhamməd (s.ə.s) onun qulu və rəsuludur.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Təhiyyat duasını müəlliminizdən dinləyərək məxrəclərinə uyğun şəkildə sırayla oxuyun.

Həzrət İbrahimin (ə.s) həyatını araşdıraraq, Peyğəmbərimiz (s.ə.s) ilə tövhidi insanlara anlatma baxımından necə əlaqəsi olduğunu müzakirə edin.

8. Salli-Bərik duaları və mənaları

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ﴿﴾ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ
و عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ ﴿﴾ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿﴾
اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ﴿﴾ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ
و عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ ﴿﴾ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿﴾

Mənası

Allahım! Muhammədə (s.ə.s) və Muhammədin (s.ə.s) ailəsinə rəhmət elə. İbrahimə (ə.s) və İbrahimin (ə.s) ailəsinə rəhmət etdiyin kimi. Şübhəsiz, tərifəlayiq yalnız Sənsən, şan və şərəf sahibi də sənsən.

Allahım! Muhammədə (s.ə.s) və Muhammədin (s.ə.s) ailəsinə bərəkət ver. İbrahimə (ə.s) və İbrahimin (ə.s) ailəsinə bərəkət verdiyin kimi. Şübhəsiz, tərifəlayiq yalnız Sənsən, şan və şərəf sahibi də sənsən.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Salli-Bərik duasını müəlliminizdən dinləyərək məxrəclərinə uyğun şəkildə sırayla oxuyun.

Rəbbənə dualarının Qurani-Kərimdə keçdiyi yerləri (Bəqərə surəsi, 201 və İbrahim surəsi, 41-ci ayə) taparaq oxuyun.

9. Rəbbənə duaları və mənalari

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١﴾
رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٢﴾

Mənası

Ey Rəbbimiz! Bizə dünyada da, axirətdə də gözəl nemətlər ver, bizi cəhənnəm əzabından qoru!

Ey Rəbbimiz! Məni, valideynlərimi və bütün möminləri hesab günündə (qiyamətdə) bağışla!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Rəbbənə dualarını müəlliminizdən dinləyərək məxrəclərinə uyğun şəkildə sırayla oxuyun.

10. Qunut duaları və mənaları

a. Hənəfi məzhəbinə görə

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهِدِيكَ
 وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ إِلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ
 وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ
 وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ
 اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ
 وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ
 نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ
 إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحِقٌ

Mənası

Allahım! Biz Səndən kömək istəyir, günahlarımızı bağışlamanı, bizi doğru yola yönəltməni diləyirik. Sənə iman edir, tövbə edib Sənə dönürük və işlərimizdə Sənə arxalanıb Sənə güvənirik. Səni tərifləyirik. Bütün xeyirlərin Səndən olduğunu söyləyirik. Sənə şükür edirik və nankorluq etmirik. Sənə qarşı nankorluq edənlərdən ayrılıb onlarla əlaqəmizi kəsirik.

Allahım! Yalnız Sənə ibadət və qulluq edir və yalnız Sənin üçün namaz qılırıq. Ancaq Sənə səcdə edirik. Yalnız Sənə yönəlir, Sənə sevgi ilə ibadət edirik. Sənin rəhmətini diləyib, əzabından qorxuruq. Çünki Sənin əzabın kafirləri tutur.

b. Şafei məzhəbinə görə

اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ ﴿﴾ وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ ﴿﴾
 وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ ﴿﴾ وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ ﴿﴾
 وَقِنِي بِرَحْمَتِكَ شَرَّ مَا قَضَيْتَ ﴿﴾
 فَإِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ ﴿﴾
 إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ ﴿﴾
 تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ ﴿﴾ فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا قَضَيْتَ ﴿﴾
 وَلَكَ الشُّكْرُ عَلَى مَا أَعْطَيْتَ ﴿﴾ أَسْتَغْفِرُكَ اللَّهُمَّ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ﴿﴾

Mənası

Allahım! Məni hidayət verdiklərimdən et. Məni şəfa verdiklərimdən et. Məni himayənə aldıqlarından et. Mənə verdiyini mübarək eylə. Təqdir etdiyin şeyin şərrindən məni qoru. Sən haqla hökm edərsən, heç kəs Sənə hökm edə bilməz. Sənin dost olaraq qəbul etdiyin zəlil olmaz. Sənin düşmən olduğun əziz olmaz. Hökm etdiklərinə görə Sənə həmd olsun. Bəxş etdiklərinə görə Sənə şükürlər olsun. Səndən məni bağışlamanı diləyir və Sənə tövbə edirəm.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Qunut dualarını müəlliminizdən dinləyərək məxrəclərinə uyğun şəkildə sırayla oxuyun.

11. Təkbir və mənası

اللَّهُ أَكْبَرُ, اللَّهُ أَكْبَرُ ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ﴾
اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ ﴿﴾

Mənası

Allah ən böyükdür. Allah ən böyükdür. Allahdan başqa ilah yoxdur.
Allah ən böyükdür. Allah ən böyükdür. Hər cür həmd Allaha məxsusdur.

12. Salavati-şərif və mənası

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْاُمِّىِّ وَ عَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَ سَلِّمْ

Mənası

Allahım! Ümmi Peyğəmbər, əfəndimiz Muhəmmədə (s.ə.s), Onun
əhlinə və əşabına rəhmət et.

AYƏ VƏ HƏDİSDƏ SALAVAT

"Həqiqətən, Allah və Onun mələkləri Peyğəmbərə salavat göndərirlər
(xeyir-dua verirlər). Ey iman gətirənlər! Siz də ona salavat göndərib (onun
üçün salavat deyib) layiqincə salamlayın!" (Əhzab surəsi, 56-cı ayə.)

Əbu Hüreyrədən (r.ə) rəvayət olunduğuna görə Rəsulullah (s.ə.s) belə
buyurmuşdur: "Evlərinizi qəbristanlığa çevirməyin. Mənim qəbrimi də
bayram yerinə çevirməyin. Mənə salavat gətirin. Çünki sizin mənim üçün
gətirdiyiniz salavatlar siz harada olursunuzsa olun mənə çatır" (Əbu Davud,
Mənasik, 99).

BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

A. Aşağıdakı söz və dualarla əlaqədar düzgün məlumatları (✓) ilə işarələyin.

Söz və Dualar	Bayramlarda	Vitir namazında	Namazdakı ilk oturuşda	Cənazə namazında	Quran oxumağa başlayanda	Namazdakı son oturuşda	Fərz namazlardan əvvəl	Peyğəmbərin (s.ə.s) adı çəkiləndə	Namaz vaxtında	Namazın ilk rükətində
Əuzu-Bəsmələ					✓					
Təkbir										
Salavat										
Əzan										
Qamət										
Sübhənəkə duası										
Təhiyyat duası										
Salli-Bərik duaları										
Rabbənə duaları										
Qunut duaları										

B. Aşağıdakı cümlələrin hansı söz və ya duaya aid olduğunu yazın.

- 1 Kəlmeyi-Tövhid _____ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ
- 2 _____ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ
- 3 _____ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ
- 4 _____ الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ
- 5 _____ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ
- 6 _____ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ
- 7 _____ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
- 8 _____ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
- 9 _____ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ
- 10 _____ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ إِلَيْكَ
- 11 _____ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ
- 12 _____ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ
- 13 _____ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ
- 14 _____ وَ الْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ
- 15 _____ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

III BÖLMƏ

TƏCVID ELMİNƏ GİRİŞ

BÖLMƏYƏ HAZIRLIQ

1. Furqan surəsinin 32-ci ayəsi ilə Müzzəmmil surəsinin 4-cü ayələrinin mənalarını Qurani-Kərim məalllarından oxuyun.
2. Qurani gözəl oxuyan birini dinləyərək oxuyacağınız üzünə səhifələrini izləyin. Oxuyucunun uzatdığı yerlərə diqqət edin.
3. Qurani-Kərimi əzbərləyərkən nələrə diqqət etmək lazımdır? Tanıdığınızı Qurani-Kərim müəllimlərindən məsləhət alın.

1. Təcvid elminin tərifi, məqsədi və hökmü

Təcvid kəlməsi, lüğətdə “bir şeyi gözəl etmək, bəzəmək” mənalarına gəlir. Termin olaraq isə, alimlər tərəfindən müxtəlif təriflər verilmişdir.

Bunlardan birincisi qiraət alimi olan İbnül-Cəzərinin (ö. 833/1429) tərifidir. Ona görə təcvid elmi: “وَهُوَ اعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ كُلِّ صِفَةٍ وَمُسْتَحَقَّهَا وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ” “*Təcvid, hər hərfin sifətlərlə əlaqəli haqqını və müstəhaqqını (haq etdiklərini) vermək və hər hərfi öz məxrəcinə əks etdirməkdir.*”¹

Zəkəriyyə əl-Ənsəri (ö. 926/1520) isə təcvidi; “*Hər bir hərfin məxrəc və sifətini yerinə yetirmək surətilə Quranı tilavət etmək*”, - olaraq tərif etmişdir.

Bu tərifləri tam əhatə edəcək şəkildə təcvid elmini belə xülasə edə bilərik: **“Təcvid hərflərin məxrəc və sifətlərinə uymaq surətilə, Qurani-Kərimi xətasız oxumağı öyrədən bir elmdir”**.

Təcvid elminin mövzusu Quran və Quranın kəlmələridir. Burada Quranın kəlmələrindən məqsəd, bu kəlmələrin hərfləridir. Təcvid elmi kəlmələri meydana gətirən hərfləri öncə tək-tək ələ alaraq onların məxrəclərini və sifətlərini tədqiq edir. Daha sonra da bu hərflərin bir-birilə meydana gətirdiyi kəlmələrdəki mədləri, qəsləri (uzatma və qısaltmaları) göstərərək vəqf və vəsl (durmaq və keçmək) kimi xüsusiyyətləri də əhatə edir. Bu məsələlər daha sonra ətraflı şəkildə açıqlanacaqdır.

Quranı təcvid ilə oxumaq həzrət Peyğəmbərə (s.ə.s) endirildiyi şəkli ilə oxumaq deməkdir. Quranı oxuyarkən dilin xətadan qorunması, oxuyanların da dünya və axirət məsuliyyətindən qurtulması bu elmin əsas məqsədidir.

Qurani-Kərim müəyyən qanun və qaydalara tabe olunaraq oxunan bir kitabdır. Quran oxuma iddiasında olan hər müsəlman təcvid qaydalarına tabe olmaq məcburiyyətindədir. Ayə və hədislərdə təcvidə riayət edilməsi əmr edilmiş, islam alimləri də bu mövzuda bir çox hökm qoymuşlar. Belə ki, Müzzəmmil surəsinin dördüncü ayəsində: “*Quranı açıq-açıq (aram-aram), tərtil ilə oxu*”, - buyrularaq təcvidə işarə edilmişdir. Bu ayeyi-kərimə həzrət Əliyə soruşulduğu zaman O: “*tərtil hərfləri təcvidlə, yəni lazım və ariz sifətlərilə oxumaq və vəqfləri bilməkdir*”, - demişdir.

1. Burada haqqını deyərkən sifəti-lazimələr, müstəhaqqını deyərkən isə sifəti-arizələr nəzərdə tutulur. Yəni müəyyən təcvid qaydalarına görə meydana gələn sifətlərdir. Məsələn: İzhar, idğam, ixfa kimi.

Təcvid, hərflərin məxrəc və sifətlərinə uymaq surətilə, Qurani-Kərimi xətasız oxumağı öyrədən bir elmdir.

Böyük qiraət alimi İbnül-Cəzəri də təcvidi öyrənmənin qəti bir fərz olduğunu bildirərək Quranı təcvidsiz oxuyanın günahkar olacağını söyləmişdir.² Bu halda təcvid elmini bilmək fərzi-kifayə, ancaq onunla əməl etmək hər müsəlmana fərzi-ayndır. Digər bir ifadə ilə; böyük və açıq xətalardan qoruna biləcək qədər təcvid bilgisinə sahib olmaq hər müsəlman üçün fərzdır. Ancaq bu elmin incəliklərini geniş şəkildə öyrənmək isə fərzi- kifayədir.

**“Quranı açıq-açıq
(aram-aram) tərtil ilə oxu”**
(Müzzəmmil surəsi, 4)

2. Təcvid elmini əldə etmənin yolları, müəllimə (Fəmi-Muhsinə) olan ehtiyac.

Təcvid elmi həm nəzəri, həm də tətbiqi bir elmdir. Hər elmin bir müəllimə ehtiyacı vardır. Təcvid elminin isə müəllimə olan ehtiyacı digər bütün elmlərə nəzərən daha çoxdur. Hər nə qədər insan, bu elmin nəzəri yönünü öz-özünə öyrənə bilsə də, tətbiqi yönünü bu şəkildə əsla öyrənə bilməz. Bu elmdə əsas olan, təcvidin tətbiqatını kamil bir ustadın ağzından öyrənməkdir. Necə ki, təcvid kitablarında keçən «خُذُوهُ مِنْ آفْوَاهِ الْمَشَايِخِ» “*Bunu ustadların ağzından öyrənin*” ifadəsi də bunun əhəmiyyətini bir daha göstərir. Bu elmdə əsas olan, bu elmin həm qanun və qaydalarını öyrənmək, həm də bu qaydaları layiqiylə tətbiq edə bilən bir müəllimdən dərs almaqdır.

Müəllimdən dərs almayan Quran oxuyucusunun hərflərin məxrəc və sifətlərini tam olaraq dərk edib, təcvid qaydalarını gözəl bir şəkildə tətbiq etməsi mümkün deyildir.

Qurani-Kərim oxuyarkən etdiyimiz xətalara düzəldilməsi, ancaq bir müəllim ilə mümkündür. O bizim oxuyuş tərzimizə nəzarət edər, xətalaramızı düzəldər, hərf və kəlmələrin düzgün oxunmasına kömək edər, lazım gəldiyində bir neçə dəfə təkrar oxuyaraq düzgün oxumağımızı təmin edər. Xüsusilə də vərdiş halına gəlmiş bəzi xətalara düzəldilməsində müəllimin rolu əvəzedilməzdir.

Dərsin daha da yaxşı anlaşılması üçün müxtəlif proqramlar, kitab, dərs ləvazimatları və texniki vəsaitlərdən də istifadə edilməlidir. Bunlar CD, VCD, DVD və İnternet kimi səsli və görüntülü ola bilər. Bu vəsaitlər bizə dinləmə qabiliyyəti qazandırdığı kimi, əzbərlədiyimiz bölmələrin təkrarlanmasına da imkan verir.

İZAH EDİN

Peyğəmbər (s.ə.s) Abdullah bin Məsud haqqında belə demişdir: “*Quranı endirildiyi kimi gözəl və xoş bir əda ilə oxumaq istəyənlər, Abdullah bin Məsud kimi oxusun.*”

(Əhməd bin Hənbəl, “Müsnəd”, I, Səh.7, 26)

2. İbn Cəzəri, *Müqəddimə*, s. 5-6

3. Məd bəhsi: Məddin növləri

Burada məddin növlərinə gəlmədən əvvəl Səbəbi-Məddən bəhs etmək lazımdır.

a. Səbəbi-Məd

Buna, çox uzatmağa səbəb olan məd də deyilir. Məd hərfindən sonra gələrək uzadılması lazım olan hərfi 1 əlif miqdarından daha çox uzadaraq oxudana səbəbi-məd deyilir. Hərfi-məddən dərhal sonra gəlir, həmzə və sükun olmaq üzrə ikiyə ayrılır.

Həmzə: Əlifin hərəkəli formasıdır. Kəlmə içindəki mövqeyinə görə bəzən uzun (أَ), bəzən də kiçik (أَ) şəklində yazılır.

Sükun: Səbəbi məddin ikincisi sükundur. Sükun hərəkəsizlik deməkdir. Əlaməti cəzm (◌ْ) dir. Sükun, lazım və ariz olmaq üzrə iki qismə ayrılır.

1) Sükunu-lazım (السكون اللازم): həm vəqf (durulduqda), həm də vəslə (keçildikdə) varlığını davam etdirən sükundur. ³اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ ayəsində gördüyümüz cəzmlı hərflərin sükunu kimi. Bundan əlavə şəddəli gördüyümüz və əslində eyni olan iki hərfdən birincisinin sükunu da lazımı sükundur. Məsələn: شَدَّ = شَدَّدَ

2) Sükunu-ariz (السكون العارض): Quran tilavəti əsnasında vəqf edildiyi, yəni durulduğu zaman ortaya çıxan, vəslə də isə, yəni oxumağa davam edildiyində öz-özündən itən sükuna arizi-sükun deyilir. Məsələn: Fatihə surəsini oxuyarkən hər ayənin sonunda dursaq ayə sonlarındakı hərəkəli hərfləri cəzmlı oxumaq məcburiyyətindəyik. Bu vəqf nəticəsində ortaya çıxan sükunlar arizi-sükunlardır. الْعَالَمِينَ kəlməsində الْعَالَمِينَ deyərək dayanılır.

b. Əsli Məd (məddi-təbii)

Hər hansı bir kəlmədə məd hərflərindən biri olarsa, ancaq çox uzatmağa səbəb olan həmzə və sükun olmazsa məddi-təbii, yəni əsli-məd olur.

Başqa bir səbəbə ehtiyacı olmayan və bir əlif miqdarı uzadılan məd şəklində də tərif edilmişdir. «نُوحِيهَا» misalında bu vəziyyət gözə çarpar.

Misalı təhlil etdiyimizdə, «نُوحِيهَا» kəlməsindəki ilk hərf olan “ن” hərfini “u” şəklində bir əlif miqdarı uzadan “و” hərfi, “ح” hərfini “i” səsi ilə bir əlif miqdarı uzadan “yə” hərfi, üçüncü olaraq da “ه” hərfini “ə” səsi ilə bir əlif miqdarı uzadan “ا” hərfi gələrək təbii məd olmuşdur.

قَالَ يَقُولُ قِيلَ kəlmələrini yuxarıdakı misalda olduğu kimi izah edin və oxuyun.

c. Fəri-mədlər

Hərfi mədlə səbəbi məddin yan-yana gələrək meydana gətirdiyi mədlərdir. Bunlar məddi-müttəsil, məddi-münfəsil, məddi-lazım, məddi-ariz və məddi-lin olmaq üzrə beşdir.

1) Məddi-müttəsil

Bitişik məd deməkdir. Qaynaqlarda vacib məd şəklində də keçir. Hərfi məddən sonra səbəbi məd hənzə olub ikisi də eyni kəlmədə olarsa məddi-müttəsil olur.

Digər bir ifadə ilə:

1. Hərfi məd olmalı.
2. Səbəbi məddən hənzə olmalı.
3. İkisi də bir (eyni) kəlmədə olmalı.

Bu üç şərt hasil olduğu təqdirdə məddi müttəsil olur. Məsələn; جَاءَ misalında məd hərfi olan əlifdən sonra (l) səbəbi məd olan hənzə (ء) gəlmişdir və ikisi də eyni kəlmədədir. Burada ج hərfi uzadılır.

Hökmü: Bizim qiraətimizə görə məddi-müttəsilin hökmü vacibdir. Uzunlaşma ölçüsü ən azı 2 əlif, ən çoxu 4 əlif miqdarıdır.

QEYD EDİN:

Məddi-müttəsildə hənzə hər zaman qısa əlif (ء) şəklində yazılır. اَنْ تَبُوْا بَاثْمِي (Maidə surəsi, 29) ayəsindəki hənzə istisnadır.

طَاثِرُكُمْ اُولٰٓئِكَ سَيِّئَتٌ kəlmələrini yuxarıdakı misalda olduğu kimi izah edin.

2) Məddi-münfəsil

Hərfi-məddən sonra səbəbi-məddən hənzə olub ayrı-ayrı kəlmələrdə (hərfi məd birinci kəlmənin sonunda, səbəbi-məddən hənzə ikinci kəlmənin başında) olarsa məddi- münfəsil olur.

Misal: يَا أَيُّهَا - kimi. Digər bir ifadə ilə:

1. Hərfi-məd olmalı.
2. Səbəbi-məddən hənzə olmalı.
3. İkisi ayrı-ayrı kəlmələrdə olmalı.

Yuxarıda vermiş olduğumuz misallardan birincisini ni təhlil edək. يَا أَيُّهَا nümunəsində birinci kəlmədə “يَا” hərfini uzadan məd hərfi “ا” mövcuddur. Məd hərfindən sonra isə səbəbi-məddən hənzə gəlmiş və ikisi də ayrı-ayrı kəlmələrdə yer alır. Burada “يَا” hərfi uzadılır.

QEYD EDİN:

Məddi-münfəsildə hənzə hər zaman uzun əlif (ا) şəklində yazılır. هُوَ kəlməsinin هُوَ qismindəki hənzə istisnadır.

Yuxarıda verdiyimiz misallardakı məd hərfləri zahiridir, yəni kəlmənin sonunda açıq olaraq görünür. Fəqət bəzi hallarda məd hərfləri təqdiridir. هَذِهِ أَمْتُكُمْ və عِنْدَهُ الْا misallarında “hə” zamirindən sonra təqdiri bir “yə” vardır. Dolayısı ilə məddi-münfəsıl olur. Bunu zamir mövzusunda izah etmişdik.

Hökmü: Bizim qiraətimizə görə məddi-münfəsılın hökmü caizdir. Uzunlaşma ölçüsü ən azı 1 əlif, ən çoxu 4 əlif miqdarıdır.

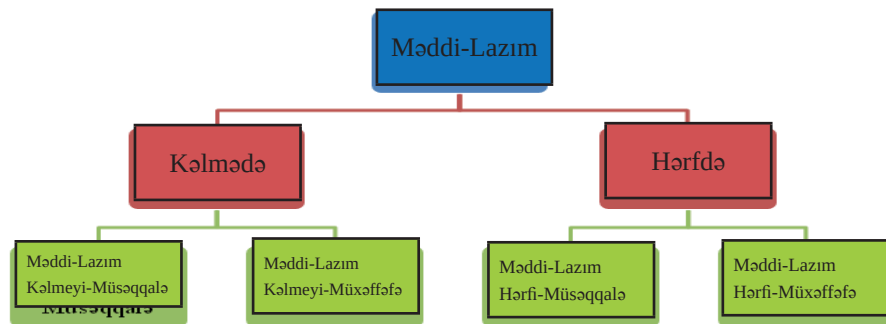

تُوبُوا إِلَى اللَّهِ قَالُوا أَوْكَمَ كَانُوا أَشَدَّ kəlmələrini yuxarıdakı misalda olduğu kimi izah edin və oxuyun. Qurani-Kərim üzünə dərslərinizdə məddi-müttəsıl və münfəsilləri göstərin.

3) Məddi-lazım

Hərfi məddən sonra səbəbi-məddən sükunu-lazım gəlib, ikisi də eyni kəlmədə olarsa məddi-lazım olur.

Məddi-lazım kəlmə və hərflər olmaq üzrə ikiye ayrılır. Bunlar da öz içərisində iki bölməyə ayrılırlar. Cədvəldə gördüyünüzü kimi:

Hərflərdə məddi-lazımdan məqsəd “hürüful-müqəttə”dir. Ancaq bu qayda bütün müqəttə hərflərinə aid deyil. Yalnız oxunduğu zaman üç hərfdən ibarət olan hərflər buna aiddir. Məsələn: Lam, mim və s. kimi. Ayn hərfi istisnadır. Çünki o, “lin” hərfidir.

Məddi-lazım hərfi müsaqqalə: (şəddələnən hərflər) Əgər burada hərflər şəddələnirsə bu qayda meydana gəlir. Məddi-lazım hərfi-müsaqqaləyə misal: اَلْفَ لَاَمٍ مِّمٌ Bu-rada اَلْم-də, lam hərfini uzadan əlif var. Daha sonra mim hərfinin üzərində sükunu-lazım gəlmişdir və bu sükun özündən sonrakı mim hərfi ilə şəddələnərək oxunur.

Məddi-lazım hərfi müxəffəfə: (şəddələnməyən hərflər) misal: اَلْرَ اَلْفَ لَاَمٍ رَا Bu-rada اَلْم-də, lam hərfini uzadan əlif var. Daha sonra mim hərfinin üzərində sükunu-lazım gəlmişdir. Ancaq bu sükun özündən sonrakı ra hərfi ilə şəddələnərək oxunmur.

Məddi-lazım kəlmeyi-müsəqqalə: Ağır kəlmə deməkdir. Burada hərfi məddən sonra gələn (səbəbi məddən) sükunu-lazım şəddəli hərflər üzərindədir. **خَاصَّةً، مُدْهَامَتَانِ، وَلَا لُضَّالَيْنِ** ləfzlərində bu vəziyyət mövcud olduğuna görə məddi-lazım kəlmeyi-müsəqqalə var. Məddi-lazım kəlmeyi-müsəqqaləyə misal: **الضَّالَّ لَيْنٌ - - وَلَا الضَّالَّيْنِ**

Məddi-lazım kəlmeyi-müxaffəfə: Xəfif kəlmə deməkdir. Burada hərfi məddən sonra gələn (səbəbi məddən) sükunu-lazım şəddəsiz hərflər üzərindədir. Bunun tək nümunəsi Yunus surəsinin 51 və 91-ci ayələrində keçən **الَّنْ** kəlməsidir. Bu kəlmənin açıq forması belədir **الَّ** **الَّنْ**. İki həməzə bir kəlmədə gəldiyindən biri düşərək digərini uzatmışdır. Özündən sonra isə sükunu-lazım gəlmişdir.

Hökmü: Bütün qiraətlərdə Məddi-lazımın hökmü vacibdir. Uzunlaşdırma ölçüsü ən azı 2.5 əlif, ən çoxu 4 əlif miqdarıdır.

حَمَّ حَاقَّةٌ لَيْسَ kəlmələrini yuxarıdakı misalda olduğu kimi izah edin və oxuyun. Qurani-Kərim üzünə dərslərinizdə məddi-lazımları göstərin.

4) Məddi-ariz

Hərfi-məddən sonra səbəbi-məddən sükunu-ariz gələrsə məddi-ariz olur.

Misallarla izah etsək: **رَبِّ الْعَالَمِينَ** kəlməsinin son hərəkəsi əslində fəthədir. Ancaq bu kəlmənin sonunda durulduğunda ən sonda olan hərfin hərəkəsini sükunlu (**الْعَالَمِينَ**) oxumalı oluruq. Bu vəziyyət hərfi məddən sonra gəldiyi üçün, yəni “م” hərfini uzadan “ي” dən sonra gəldiyi üçün məddi-ariz olmuşdur.

Hökmü: Bizim qiraətimizə görə məddi-arizin hökmü caizdir. Uzunlaşdırma ölçüsü ən azı 1 əlif, ən çoxu 4 əlif miqdarıdır.

يَعْلَمُونَ . مِنَ النَّارِ . الْمُرْسَلِينَ kəlmələrini yuxarıdakı misalda olduğu kimi izah edin və oxuyun. Qurani-Kərim üzünə dərslərinizdə məddi-arizləri göstərin.

5) Məddi-lin

Lin (**الَّيْنِ**) lüğətdə yumşaq olmaq deməkdir. "vav" və "yə" (**و - ي**) hərfləri sakin olub, özlərindən öncəki hərfin hərəkəsi məftuh (fəthəli), özlərindən sonrakı hərflər isə sükunlu olarsa məddi-lin olur.

Məddi-linin sondakı sükunu həm lazımi, həm də arizi ola bilər. Qurani-Kərimdə sadəcə iki yerdə lazımdır. Bunlardan biri Məryəm surəsinin əvvəlindəki hürufül-müqəttadan olan **كَهَيَّعَ** ayəsi, ikincisi isə Şura surəsinin əvvəlindəki **عَسَقَ** ayəsidir. Bu ayələrdəki **ع - عَيْنٌ** ləfzlərinin sükunu lazımdır.

Bunların xaricindəki bütün məddi-linlərin sükunu arizi sükundur. Vəqf halında oxunan . اَلْبَيْتِ . اَلصَّيْفِ . قَرِيْشٍ və خَوْفٍ kəlmələrini nümunə olaraq göstərə bilərik. Bu kəlmələrdə “و” ilə “ى” hərflərinin özləri sakin, əvvəlki hərflər üstünlü, özlərindən sonrakı hərflər də sakindir. Gördüyümüz kimi belə olduğu halda məddi-lin olur.

Hökmü: Məddi-linin hökmü caizdir. Məddi-lində məd ölçüləri digər mədlərə nəzərən əksik qəbul edilməmişdir. Uzatma miqdarı lin hərfindən sonra gələn sükuna görə dəyişir. Lin hərfindən sonra gələn sükun lazımı olarsa, ən azı 2 əlif, ən çoxu 3 əlif miqdarı uzadılır. Sondakı sükun arizi olduğunda isə ən azı 1 əlif, ən çoxu 3 əlif miqdarı uzadılır.

QEYD:

Məddi-lində digər mədlərdən fərqli olaraq uzatma lin hərfi üzərində olur. Yəni digər mədlər, məd hərflərindən öncəki hərfin hərəkətidən asılı olduğu üçün, hərfi mədlərdən öncəki hərfdə meydana gəlir. Məddi-lində isə məd bir başa lin hərfinin özündə, məxrəcində icra edilir. Məsələn: اَلْبَيْتِ kəlməsi “al-beyyyt” şəklində oxunur.

اَلْبَيْتِ . اَلصَّيْفِ . قَرِيْشٍ kəlmələrini yuxarıdakı misalda olduğu kimi izah edin və oxuyun. Qurani-Kərim üzünə dərslərdə məddi-linləri göstərin.

4. Qurani-Kərimi oxuma şəkilləri: Təhqiqlər, Tədvir və Hədr

Hər oxuyucunun bilməsi lazımdır ki, Qurani-Kərim üç təriq (mərtəbə, seyr, tərz) üzərə oxunur. Bizim qiraətimizdə oxunuş şəkilləri belədir:

1. Təhqiqlər (yavaş oxunuş): Bu oxunuşda mədlər 4 əlif miqdarı uzadılmaq surətilə hərflərin məxrəc və sifətləri ciddi şəkildə diqqətli oxunur. Əşər oxunarkən olduğu kimi.

2. Tədvir (orta oxunuş): Mədlər üç əlif uzadılaraq oxunur. İki yarım, üç yarım əlif də üçə daxildir. Yenə hərflərin məxrəc və sifət haqları tam verilərək, ancaq təhqiqdən biraz daha sürətli oxunur. Təvəh namazı və ya müqabələ oxunuşunda olduğu kimi.

3. Hədr (sürətli oxunuş): Hərflərin haqları diqqətə alınaraq və mədlər “müfəsil, ariz və lin bir əlif, müttəsil iki əlif, lazım isə, iki əlif yarım” uzadılaraq oxunur. Hafizlərin dərslər dinlətmələri kimi.

Qurani-Kərimdən bir səhifə seçərək oxunuş şəkillərinə uyğun (təhqiqlər, tədvir və hədr) oxuyun.

BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

A. Aşağıdakı doğru cavabları işarələyin

1-) Hərfi məddən sonra səbəbi məddən həmzə gələrsə və ikisi də eyni kəlmədə olarsa olur.

- a- məddi-münfəsil
- b- məddi-müttəsil
- c- məddi-lazım

2-) سَوَاءٌ misalında hansı məd vardır?

- a- məddi-lazım
- b- məddi-müttəsil
- c- məddi-münfəsil

3-) “Yə” və ya “vav” hərfi sakin, əvvəli üstün, sonrası isə sakin olarsa nə olar?

- a- məddi-ariz
- b- məddi-lin
- c- məddi-lazım

4-) فَتَابَ عَلَيْهِ misalında hansı məd vardır?

- a- məddi-müttəsil
- b- məddi-lin
- c- məddi-lazım / kəlmeyi -müxaffəfə
- d- məddi-lazım / kəlmeyi - müsəqqalə

5-) إِلَّا أَنَّهُمْ misalında hansı məd vardır?

- a- məddi-münfəsil
- b- məddi-müttəsil
- c- məddi-lazım

6-) لَا يَعْلَمُونَ misalında hansı məd vardır?

- a- məddi-lazım
- b- məddi-ariz
- c- məddi-münfəsil ~

7-) الر → (ل) ndakı mədd hansıdır?

- a- məddi-lazım / hərfi-müxaffəfə ~
- b- məddi-lazım / hərfi-müsəqqalə
- c- məddi-lazım / kəlmeyi -müxaffəfə
- d- məddi-lazım / kəlmeyi - müsəqqalə

8-) الْحَاقَّةُ misalında hansı məd vardır?

- a- məddi-lazım / hərfi-müxaffəfə
- b- məddi-lazım / hərfi-müsəqqalə
- c- məddi-lazım / kəlmeyi -müxaffəfə
- d- məddi-lazım / kəlmeyi - müsəqqalə

9-) Məddlərin uzatma ölçüsü necədir?

- a- Müttəsil 2-4, Münfəsil 1-4, Lazım 2-4, Ariz 1-4, Lin 1-3
- b- Müttəsil 2-4, Münfəsil 2-4, Lazım 2,5-4, Ariz 2-4, Lin2-3
- c- Müttəsil 2-4, Münfəsil 1-4, Lazım 2,5-4, Ariz 1-4, Lin 1-3

B. Aşağıdakı cümlələrin doğru olanını “D”, yanlış olanını “Y” ilə işarələyin.

1. Həm durulduqda, həm də keçildikdə var olan sükuna arizi-sükun deyilir. ()
2. Məddi-Müttəsildə həməzə ilə hərfi məd ayrı-ayrı kəlmələrdə olur. ()
3. Təcvid Qurani-Kərimin düzgün oxunmasına səbəb olur. ()
4. Məddi-Lində uzanma lin hərfinin özündədir. ()
5. Məd hərfindən sonra şəddəli hərf gələrsə məddi-ariz olur. ()
6. “Qurani tətil ilə oxu” əmri təcvidi də əhatə edir. ()

C. Aşağıdakı ayələrdəki qaydaları yazın

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦٧﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا
 الضَّالِّينَ ﴿٦٨﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ
 وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٦٩﴾ صُمُّ بُكْمٌ عُمِّي فُهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٧٠﴾ أَوْ كَصَيْبٍ
 مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ
 الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾

IV BÖLMƏ

ƏZBƏRLƏNƏCƏK AYƏLƏR, SURƏLƏR VƏ MƏNALARI

BÖLMƏYƏ HAZIRLIQ

1. Qurani-Kərimi əzbərləmə metodları ilə əlaqədar məlumat araşdırın.
2. Ayətəl-Kürsi, İxlas, Fələq və Nas surələrinin fəziləti ilə əlaqədar hədisləri araşdırın.
3. Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s) dünyaya gəlməsinə 54 gün qalmış baş verən "Fil hadisəsi"ni araşdırın.

1. Quran tilavəti və əhli-Quranın fəziləti

a. Quran tilavətinin fəziləti

Uca Allahın ilahi kəlamı olan Qurani-Kərimi oxumaq əcir və savabı ən yüksək olan ibadətlərdən biridir. Necə ki bir ayeyi-kərimədə Allah belə buyurur: *“Allahın Kitabını oxuyan, namaz qılan, özlərinə verdiyimiz ruzilərdən (Allah yolunda) gizli və aşkar xərcləyənlər kasad olmayacaq bir ticarət (savab) umarlar ki, (Allah) onlara (əməllərinin) mükafatlarını versin və Öz lütfündən (kəramindən) onlara artırsın! Həqiqətən, (Allah) bağışlayandır, qədirbiləndir! (Bəndələrinə Ona etdikləri şükür müqabilində bol nemət ata edər)”* (əl-Fatir, 35 / 29-30).

Həzrət Peyğəmbər də (s.ə.s) Əbu Zərə xitabən belə demişdir: *“Ey Əbu Zər, Allahın kitabından bir ayə öyrənmək üçün səhər evindən çıxmağın sənə üçün yüz rükət namaz qılmandan daha xeyirlidir”*.¹

Bu mövzu ilə əlaqədar ayə və hədisləri çoxaltmaq mümkündür. Bu mövzu haqqındakı dəlillər Quran oxumanın çox fəzilətli bir ibadət olduğunu ortaya qoyaraq bütün müsəlmanları Quran oxumağa təşviq edir.

HƏDİSİ-ŞƏRİF

“Quran oxuyan mömin qoxusu və dadı gözəl olan portağal kimidir. Quran oxumayan mömin isə dadı gözəl fəqət qoxusu olmayan xurma kimidir. Quran oxuyan münafiq qoxusu gözəl, amma dadı acı olan reyhan (nanə) kimidir. Quran oxumayan münafiq isə qoxusu olmayan acı Əbu Cəhil qarpızı (dadı və qoxusu olmayan acı bir meyvə) kimidir”.

(Buxari, Ətimə, 30.)

b. Əhli-Quranın fəziləti

Qurani-Kərimi şanına və ülviyyətinə uyğun olaraq oxuyan, Onun əmr etdiyi şəkildə əməl edənləri, Rəsulullah (s.ə.s) tərifləmiş və təqdir etmişdir. Bu xüsusla əlaqəli hədislərin bəziləri belədir:

“Quran oxuyan mömin qoxusu və dadı gözəl olan portağal kimidir. Quran oxumayan mömin isə dadı gözəl fəqət qoxusu olmayan xurma kimidir. Quran oxuyan münafiq qoxusu

1. İbn Macə, İman, 16.

*gözəl, amma dadı acı olan reyhan (nanə) kimidir. Quran oxumayan münafiq isə qoxusu olmayan acı Əbu Cəhil qarpızı (dadı və qoxusu olmayan acı bir meyvə) kimidir”.*²

Başqa bir hədisdə isə: “Quran oxuyan və Quran oxumaqda məharətli olan kimsə, məqamı yüksək olan itaətkar mələklərə bərabərdir. Özünə çətin gəldiyi halda Quran oxuyana isə, iqiqat savab vardır”³ buyrulmuşdur.

*Saçı-saqqalı ağarmış müsəlmana, Quran
hökmlərinə riayətdə həddini aşmayan,
Onu oxuyan və hökmlərinə əməl edən
hafizə və adil idarəçiyə hörmət göstərmək
Allaha təzimdən qaynaqlanır”.*

(Əbu Davud, Ədəb 20)

Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s) bu hədisləri Quranı layiqilə oxuyanlar və oxumağa çalışanlar üçün eyni zamanda böyük bir müjdə mahiyyətindədir. Hədislərdə də qeyd edildiyi üzərə, Quran oxuyan kimsə sadəcə özünə deyil, digər insanlara da bir çox xeyrin qapısını açmaqdadır. Bu xeyrin qarşılığı həm dünyada, həm də axirətdə görülməkdir. Allahın kitabı olan Quranı oxumaq müsəlmanlar üçün tərkedilməz bir ibadətdir. Burada qeyd edilən birinci hədisdə də göründüyü kimi, Quran

oxuyan möminin halı həm dadı, həm də qoxusu çox gözəl olan portağala bənzədilərək, hadisənin həm maddi, həm də mənəvi şəklinə ayrı-ayrılıqda vurğu edilmişdir. Çünki gözəl qoxu, insanlara müsbət yöndə təsir etmədə mühim bir vasitədir. Quranı üsuluna uyğun oxuyan mömin də bu əməli sayəsində çox kimsəyə təsir etmək gücünə sahibdir.

Verdiyimiz bu məlumatlardan sonra Quranı əzbərləməyin və öyrətməyin dinimizdəki yerini də qısaca açıqlayaq.

Quranı əzbərləmək (hifz etmək) və onu başqalarına öyrətmək fərzi-kifayədir. Belə ki, təvətür ədədinə çatan bir qrup tərəfindən bu vəzifə yerinə yetirilərsə, digər bütün müsəlmanlardan bu vəzifə qalxmış olar. Əks təqdirdə ümmətin hamısı günahkar olar.

Quranın hamısının əzbərlənməsi də, həmçinin fərzi-kifayədir. Fəqət namazda oxunması lazım olan qədər Quran əzbərlənməsi fərzi- ayndır. Yəni hər bir müsəlmana fərzdır.

2. Buxari, Ətimə, 30.

3. Tirmizi, Fəzailül-Quran, 13.

2. Fatihə surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣﴾
 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾
 اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
 غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

Mənası

- 1 - Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!
- 2 - Həmd (şükür və tərif) olsun Allaha (və ya: Həmd məxsusdur Al-laha) – aləmlərin Rəbbinə,
- 3 - (Bu dünyada hamıya) mərhəmətli, (axirətdə isə ancaq möminlərə) rəhmli olana,
- 4 - Haqq-hesab (qiyamət) gününün sahibinə!
- 5 - Biz yalnız Sənə ibadət edirik və yalnız Səndən kömək diləyirik!
- 6 - Bizi doğru (düz) yola yönəlt!
- 7 - Nemət verdiyin kəslərin yoluna! Qəzəbə düşər olmuşların və (haqdan) azmışların (yoluna) yox!

Fatihə surəsinin təfsirini oxuyaraq üzərində düşünün.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Fatihə surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra hər ayəni müəlliminizdən dinləyərək qrup şəklində oxuyun.

3. Fil surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾
 أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾
 تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - (Ya Peyğəmbər!) Məgər Rəbbinin fil sahiblərinə (Kəbəni dağıtmaq üçün fillərlə Məkkənin üstünə gələn həbəş ordusuna) nələr etdiyini görmədinmi?!
- 2 - Məgər (Rəbbin) onların hiyləsini boşa çıxartmadımı?!
- 3 - Onların üstünə qatar-qatar quşlar (əbabil quşları) göndərdi.
- 4 - (O quşlar) onlara bışmış gildən düzəlmiş (möhkəm xırda) daşlar atırdı.
- 5 - (Rəbbin) onları (həşərat tərəfindən) yeyilmiş əkin yarpağına (saman çöpünə) döndərdi!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Fil surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra hər ayəni müəlliminizdən dinləyərək qrup şəklində oxuyun. Əzbər metodunuzla əlaqədar fikirlərinizi yoldaşlarınızla müzakirə edin.

Allah Təala Fil hadisəsi ilə bizə nə söyləmək istəyir?

4. Qüreyş surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لَا إِلَافَ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِلَّا فِيهِمْ رَحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾
فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾
الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَأَمَّنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - (Ya Peyğəmbər! Qüreyşlilərə de ki,) Qüreyşin ülfəti (dostluğu və ya Allahın onlar üçün səfəri asanlaşdırması) xatirinə,
- 2 - Onlara qış və yay səfərini müyəssər edilməsi (qışda Yəməndə, yayda Şamda istirahət və ticarət edə bilmələri) xatirinə.
- 3 - Bu evin Rəbbinə (Kəbənin sahibi Allaha) ibadət etsinlər!
- 4 - O Allah ki, onları aclıqdan qurtarıb yemək verdi və onlara qorxudan (fil sahiblərinin təhlükəsindən) sonra əmin-amanlıq bəxş etdi.

Qüreyş surəsini
əzbərləmədən əvvəl
üzünə xətasız bir şəkildə
müəlliminizə oxuyun.

Qüreyş surəsində insanların sahib olduqları
nemətlər qarşısında şükür olaraq ibadət etmələrinin
vacib olduğu bildirilmişdir. Bu dövrün insanların
əllərindəki nemətlərə nə şəkildə şükür edəcəkləri
haqqında fikirləşin.

5. Maun surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾
 وَلَا يُحِضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾
 الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤُنَ ﴿٦﴾
 وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - (Ya Peyğəmbər!) Dini (haqq-hesab gününü) yalan hesab edəni (Əbu Cəhli) gördünmü?
- 2 - O elə adamdır ki, yetimi itələyib qovar (haqqını verməz);
- 3 - Və (xalqı) yoxsulu yedirtməyə rəğbətləndirməz (nə özü fəqiri yedirdər, nə də özgəsini qoyar).
- 4 - Vay halına o namaz qılanların ki,
- 5 - Onlar öz namazlarından qafildirlər (səhlənkarlıqları üzündən namazlarını vaxtlı-vaxtında qılmazlar);
- 6 - Onlar (namazlarında) riyakarlıq edər,
- 7 - Və (xalqa) zəkat verməyi qadağan edərlər (yaxud xəsislik göstərüb bir iş üçün qonum-qonşuya lazım olan qab-qacağı verməkdən imtina edərlər).

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Maun surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra hər ayəni müəlliminizdən dinləyərək qrup şəklində oxuyun.

Maun surəsindəki insan xarakteri üzərində düşünün.

6. Kövsər surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾
 إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1 - (Ya Peyğəmbər!) Həqiqətən, Biz sənə Kövsər (Cənnətdəki Kövsər ırmağını və ya bol nemət, yaxud Quran, peyğəmbərlik) bəxş etdik!

2 - Ona görə də, (bu nemətlərə şükür edərək) Rəbbin üçün namaz qıl və qurban kəs!

3 - (Ya Peyğəmbər! Oğlun Qasım, yaxud İbrahim vəfat etdiyi zaman sənə sonsuz, arxası kəsik, nəslə kəsilmiş deyən) sənənin düşməninin (As ibn Vailin) özü sonsuzdur! (Sənənin nəslin qiyamətə qədər törəyib artacaq, adına isə həmişə rəhmət oxunacaqdır!)

Kövsər surəsində
 Peyğəmbərimizə (s.ə.s)
 verildiyi bildirilən nemətlər
 nələr ola bilər? Düşünün!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Kövsər surəsini bir neçə dəfə üzünə oxuyun. Sonra müəlliminizdən dinləyərək xətalı oxuduğunuz yerləri düzəldin.

7. Kafirun surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾
 وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾
 وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - (Ya Peyğəmbər! Sənə - bir il bizim bütlərimizə ibadət et, bir il də biz sənə Rəbbinə ibadət edək – deyən müşriklərə) de: “Ey kafirlər!
- 2 - Mən sizin ibadət etdiklərinizə (bütlərə) ibadət etməyəm!
- 3 - Siz də mənim ibadət etdiyimə (Allaha) ibadət etməzsiz!
- 4 - Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət edən deyiləm!
- 5 - Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət edən deyilsiniz!
- 6 - Sizin öz dininiz var, mənim də öz dinim! (Elə isə sizin dininiz sizə, mənim dinim də mənə)! ”

Kafirun surəsinin əzbərinə çalışarkən təcvid qaydalarına, xüsusilə mədlərə diqqət edin.

Bu surədəki əsas fikir nədən ibarətdir. Düşünün!

8. Nəsr surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾
 وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾
 فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - (Ya Peyğəmbər!) Allahın köməyi və zəfəri (Məkkənin fəthi) gəldiyi zaman;
- 2 - İnsanların dəstə-dəstə Allahın dininə (islama) daxil olduqlarını gördüyün zaman
- 3 - Rəbbini həmd-səna ilə təqdis et (Onu bütün naqis sifətlərdən uzaq tutub pak bil, "Sübhənəkə Allahümmə və bihəmdikə" kəlməsini de) və Ondən bağışlanmağını dilə. Həqiqətən, O, tövbələri qəbul edəndir!

İbn Abbasın (r.a) Nəsr surəsinin təfsiri ilə əlaqədar fikrini araşdırın.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQQ

Nəsr surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Tətbiq edilən təcvid qaydalarına, xüsusilə nunların tutulması və məddi-arizə diqqət edin.

9. Təbbət surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾
 سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَأَمْرَاتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾
 فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - Əbu Ləhəbin əlləri qurusun, qurudu da! (Və ya: Əbu Ləhəbin əlləri qurusun, o ölsün!)
- 2 - (Qiyamət günü) ona nə mal-dövləti fayda verəcək, nə də qazandığı (və ya: oğul-uşağı).
- 3 - O, alovlu atəşə girəcəkdir.
- 4 - Onun odun daşıyan (Peyğəmbərlə düşmənçilik edən, adamlar arasında söz gəzdirən) övrəti də həmçinin!
- 5 - Onun (övrətinin) boğazında xurma lifindən hörülmüş ip (və ya: yetmiş arşın uzunluğunda zəncir) olacaqdır!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Təbbət surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Tətbiq edilən təcvid qaydalarına diqqət edin. Bu qaydaların altını cızaraq surəni düzgün oxumağa çalışın.

Əbu Ləhəb və arvadının cəzalandırılmalarının səbəbini təfsir kitablarından oxuyun.

10. İxlas surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾
 لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1 - (Ya Peyğəmbər! Allahın zatı və sifətləri haqqında səndən soruşan müşriklərə) de: “(Mənim Rəbbim olan) O Allah birdir (heç bir şərki yoxdur);

2 - Allah (heç kəsə, heç nəyə) möhtac deyildir! (Hamı Ona möhtacdır; O, əzəlidir, əbədidir!)

3 - O, nə doğmuş, nə də doğulmuşdur! (Allah Özünə heç bir övlad götürməmişdir!)

4 - Onun heç bir tayı-bərabəri (bənzəri) də yoxdur!”

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

İxlas surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra hər ayəni müəlliminizdən dinləyərək qrup şəklində oxuyun.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) buyurdu: “*Ccanım qüdrət əlində olan Allaha and olsun ki, İxlas surəsi Quranın üçdə birinə bərabərdir*”.

(Buxari, Fəzailül-Quran, 13.)

11. Fələq surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾
 وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾
 وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - (Ya Peyğəmbər!) De: “Pənah aparıram sübhün Rəbbinə!
- 2 - Yaratdıqlarının (insanların, cinlərin, vəhşi heyvanların) şərinə;
- 3 - Zülmətə bürünməkdə olan gecənin (və ya batan ayın, ziyası sönən ulduzların) şərinə;
- 4 - (Ovsun oxuyub) düyünlərə üfürən (yaxud cadu edib iplərə düyün vuran) qadınların şərinə;
- 5 - Və bir də paxıllığı tutanda paxılın şərinə!”

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Fələq surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra sıra yoldaşınızla bir-birinizi dinləyərək xətlərinizi düzəldin.

İnsan çətinə düşdüyü zaman Allaha sığınır. Bunun insan psixologiyasına təsiri haqqında müzakirə edin.

12. Nas surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

- 1 - (Ya Peyğəmbər!) De: “Pənah aparıram insanların Rəbbinə,
- 2 - İnsanların ixtiyar sahibinə;
- 3 - İnsanların məbuduna;
- 4 - Vəsvəsə verən, (Allahın adı çəkiləndə isə qorxusundan) qaçıb gizlənən Şeytanın şərindən-
- 5 - O Şeytan ki, insanların ürəklərinə vəsvəsə salır,
- 6 - (O Şeytan ki) cinlərdən də olur, insanlardan da! [Və ya: (o Şeytan) istər cinlərdən olsun, istər insanlardan!]

Fələq və Nas surələrinin mövzusu pisləklərdən Allaha sığınma olduğuna görə bu surələrə “mühafizəteyn” deyilmişdir.

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Nas surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Tətbiq edilən təcvid qaydalarına, xüsusilə nunların tutulması və məddi-arizə diqqət edin.

13. Ayətəl-kürsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ
 لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ
 يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا
 شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Mənası

Mərhəmətli, Rəhimli Allahın adı ilə!

Allah, Ondan başqa heç bir məbud yoxdur. (Zatı və kamal sifətləri ilə hər şeyə qadir olub bütün kainatı yaradan və idarə edən, bəndələrini dolandıran və onların işlərini yoluna qoyan) əbədi, əzəli varlıq Odur. O nə mürgü, nə də yuxu bilər. Göylərdə və yerdə nə varsa (hamısı) Onundur. Allahın izni olmadan (qiyamətdə) Onun yanında (hüzurunda) kim şəfaət (bu və ya digər şəxsin günahlarının bağışlanmasını xahiş) edə bilər? O, bütün yaranmışların keçmişini və gələcəyini (bütün olmuş və olacaq şeyləri) bilir. Onlar (yaranmışlar) Allahın elmindən Onun Özünün istədiyindən başqa heç bir şey qavraya bilməzlər. Onun kürsüsü (elmi, qüdrət və səltənəti) göyləri və yeri əhatə etmişdir. Bunları mühafizə etmək Onun üçün heç də çətin deyildir. Ən uca, ən böyük varlıq da Odur!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Ayətəl-kürsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Təcvid qaydalarına diqqət edərək qarşılıqlı oxuyun.

"Kim hər namazdan sonra Ayətəl-kürsini oxuyarsa, cənnətlə onun arasını ancaq ölüm ayırar".

(Nəsai, Sünənül-Kübra, IX, 44.)

14. Bəqərə surəsi 1-5-ci ayələr (Əlif Lam Mim) və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ﴿١﴾ ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾
 الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ
 ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
 وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ
 وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1 - Əlif, Lam, Mim.

2 - Bu, (Allah tərəfindən nazil edilməsinə, haqdan gəlməsinə) heç bir şəkk-şübhə olmayan, müttəqilərə (Allahdan qorxanlara, pis əməllərdən çəkinənlərə) doğru yol göstərən Kitabdır.

3 - O kəslər ki, qeybə (Allaha, mələklərə, qiyamətə, qəza və qədəre) inanır, (lazımınca) namaz qılır və onlara verdiyimiz ruzidən (ailələrinə, qohum-qonşularına və digər haqq sahiblərinə) sərf edirlər.

4 - O kəslər ki, sənə göndərilənə (Qurana) və səndən əvvəl göndərilənlərə (Tövrat, İncil, Zəbur və s.) iman gətirir və axirətə də şəksiz inanırlar,

5 - Məhz onlar öz Rəbbi tərəfindən (göstərilmiş) doğru yoldadırlar. Nicat tapanlar (axirət əzabından qurtarıb Cənnətə qovuşanlar) da onlardır.

15. Bəqərə surəsi 285-286-cı ayələr (Əmənər-rasulu) və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhimli Allahın adı ilə!

285-Peyğəmbər Rəbbi tərəfindən ona nazil edilənə (Qurana) inanmış və möminlər də iman gətirmişlər. (Onların) hamısı Allaha, Onun mələklərinə, kitablarına və (bütün) peyğəmbərlərinə iman gətirərək dedilər: “Biz Onun peyğəmbərləri arasında fərq qoymuruq. (Allahın hökmlərini) eşitdik (anladıq) və itaət etdik. Ey Rəbbimiz, bizi bağışla, (axırda) Sənin dərgahına (hüzuruna) qayıdacağıq!”

286-Allah hər kəsi yalnız qüvvəsi yetdiyi qədər yükləyər (bir işə mükəlləf edər). Hər kəsin qazandığı yaxşı əməl də, pis əməl də özünə aiddir. (Möminlər deyirlər:) “Ey Rəbbimiz, (bəzi tapşırıqlarını) unutduqda və ya yanlışlıqda bizi cəzalandırma! Ey Rəbbimiz, bizdən əvvəlkiləri yüklədiyin kimi, bizi ağır yükləmə! Ey Rəbbimiz, gücümüz çatmayan şeyi bizə yükləyib daşıdırma! Bizi əfv edib bağışla, bizə rəhm et! Sən bizim ixtiyar sahibimizsən (mövlamızsan). Kafirələrə qələbə çalmaqda bizə kömək et!”

16. Həşr surəsi 21-24-cü ayələr və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَوْ أَنزَلْنَاهُ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ
الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا
هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ
اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ
الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhimli Allahın adı ilə!

21-(Ya Peyğəmbər!) Əgər Biz bu Qurani bir dağa nazil etsəydik, sən onun Allahın qorxusundan (kiçildiyini) parça-parça olduğunu görərdin (halbuki ağıl və ruh sahibi olan insan onun öyüd-nəsihətlərindən ibrət almır). Biz bu misalları insanlar üçün çəkirik ki, bəlkə, düşünələr.

22-O Özündən başqa heç bir tanrı olmayan, gizlini də, aşkarı da bilən Allahdır. O rəhmlidir, mərhəmətlidir!

23-O, Özündən başqa heç bir tanrı (məbud) olmayan, (bütün məxluqatın) ixtiyar sahibi, müqəddəs (pak) olan, (bəndələrinə) salamatlıq, əmin-amanlıq bəxş edən, (hər şeydən) göz-qulaq olub (onu) qoruyan, yenilməz qüdrət (qüvvət) sahibi, (hamını istədiyi hər hansı bir şeyə) məcbur etməyə qadir olan, (hər şeydən) böyük (hər şeyin fəvqündə) olan Allahdır. Allah (müşriklərin) Ona qoşduqlarından (şəriklərdən) ucadır.

24-O, (hər şeyi) yaradan, yoxdan var edən, (hər şeyə) surət verən Allahdır. Ən gözəl adlar (əsmayi-hüsna) ancaq Ona məxsusdur. Göylərdə və yerdə nə varsa (hamısı) Onu təqdis edib şəninə təriflər deyər. O, yenilməz qüvvət sahibi, hikmət sahibidir!

Bu ayələrdə keçən Allahın gözəl isimlərini həyat və kainatla əlaqələndirin.

- Kainatdakı bütün varlıqlara şəkil verən (müsəvvir) Allahdır.....və s.

BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

A. Aşağıdakı cədvəldə sizə uyğun olanı (✓) ilə işarələyin.

Əzbərlədiyim Surə və ya Ayələr	Əzbər səviyyəm				Hərəkətlərə diqqətim				Məxrəclərə diqqətim				Təcvidlərə diqqətim			
	əla	yaxşı	kafi	qeyri-kafi	əla	yaxşı	kafi	qeyri-kafi	əla	yaxşı	kafi	qeyri-kafi	əla	yaxşı	kafi	qeyri-kafi
Fatihə surəsi																
Fil surəsi																
Qüreyş surəsi																
Maun surəsi																
Kövsər surəsi																
Kafirun surəsi																
Nəsr surəsi																
Təbbət surəsi																
İxlas surəsi																
Fələq surəsi																
Nas surəsi																
Ayətəl-Kürsi																
Bəqərə surəsi (1-5)																
Bəqərə surəsi (285-286)																
Həşr surəsi (21-24)																

B. Aşağıdakı ayələri düzgün mənalari ilə qarşılaşdırın.

1	Onların üstünə qatar-qatar quşlar (əbabil quşları) göndərdi.		إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
2	Bu evin Rəbbinə (Kəbənin sahibi Allaha) ibadət etsinlər!		هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى
3	Bizi doğru (düz) yola yönəlt!		لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا
4	O, (hər şeyi) yaradan, yoxdan var edən, (hər şeyə) surət verən Allahdır. Ən gözəl adlar (əsmayi-hüsna) ancaq Ona məxsusdur.		ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ
5	Allah hər kəsi yalnız qüvvəsi yetdiyi qədər yükləyər (bir işə mükəlləf edər).		لَا تَأْخُذْهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ
6	Bu, (Allah tərəfindən nazil edilməsinə, haqdan gəlməsinə) heç bir şəkk-şübhə olmayan Kitabdır.		فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ
7	Ona görə də (bu nemətlərə şükür edərək) Rəbbin üçün namaz qıl və qurban kəs!		اللَّهُ الصَّمَدُ
8	Allah (heç kəsə, heç nəyə) möhtac deyildir! (Hamı Ona möhtacdır; O, əzəlidir, əbədidir!)	1	وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ
9	Əbu Ləhəbin əlləri qurusun, qurudu da! (Və ya: Əbu Ləhəbin əlləri qurusun, o ölsün!)		فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ
10	O nə mürgü, nə də yuxu bilər.		تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ

V BÖLMƏ

QURANI-KƏRİMİ DOĞRU VƏ GÖZƏL OXUMA TƏCVİD QAYDALARI

BÖLMƏYƏ HAZIRLIQ

1. Təcvidlə Quran oxumanın əhəmiyyəti ilə əlaqəli xatırladıqlarınızı dəftərinizə yazın.
2. Mədlərlə əlaqədar qaydaları təkrar edin.

1. Tənvın və Sakın Nunun hökmləri

Təcvıd kitablarında tənvın, َ - ْ (iki üstün, iki əsrə və iki örtə) şəklində tərif edilir. Bu tərif, yazıdakı görüntünün tərifidir. Əslində tənvın isim olan kəlmənin sonunda yer alan ن hərfini hərəkəyə çevirməkdir.

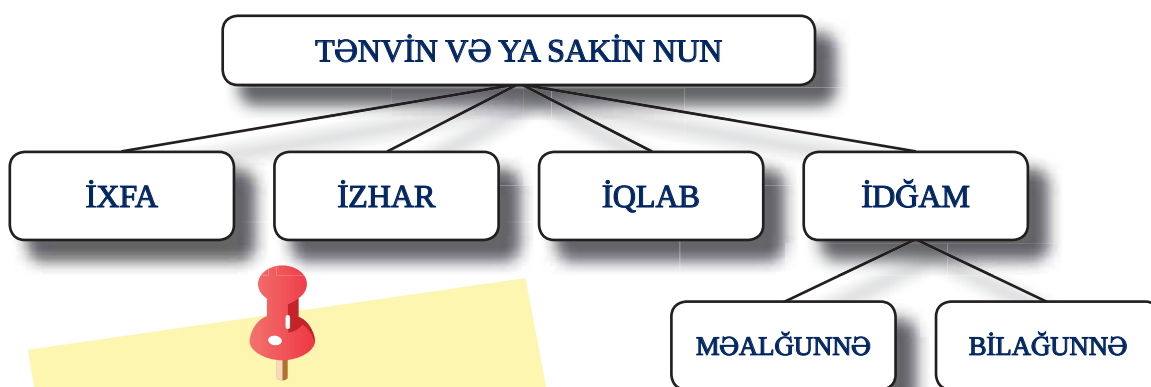
Məsələn: قَوْمٌ = قَوْمٌ

Bu tərif bilinmədiyi təqdirdə قَوْمًا اللّٰه kimi kəlmələri izah etmək mümkün olmaz.

Sakin nun isə kəlmənin ortasında və ya sonunda yer alan cəzmli nundur.

Misal: أَنْتَ - مَنْ kimi

Tənvın və ya nun-sakinin beş (5) halı vardır.

QEYD EDİN:

Qünnə (غَنَّة) burun boşluğundan gələn səsdır.

Qaydalara başlamadan əvvəl bu cədvəlin əzbərlənməsi məqsədə uyğundur.

TƏNVİN VƏ SAKİN NUN		
hərflər	ت ث ج د ذ ز س ش ص ض ط ظ ف ق ك	İxfa
hərflər	أ ه ع ح غ خ	İzhar
hərflər	ي م ن و	Məalgünnə
hərflər	ل ر	Biləgünnə
hərflər	ب	İqlab

a. İxfa

Lügətdə “örtmək” və ya “gizləmək” mənalarına gəlir.

İxfa dil ucu və çənə sərbəst buraxılaraq, nun məxrəcinə dəymədən, nunu gizləyərək və gənizdən (burun boşluğundan) gələn səs ilə, yəni qünnə ilə oxumaqdır.

Tənvin və ya sakin nundan sonra aşağıdakı hərflərindən biri gələrsə ixfa olur.

(ص ذ ث ج ش ق س ك ض ظ ز ت د ط ف)

Aşağıdakı kəlmələrin baş hərfləri ixfa hərflərini meydana gətirir.

صِفْ ذَا ثَنَا جُودَ شَخْصٍ قَدْ سَمَا
كَرَمًا ضَعْ ظَالِمًا زِدْ تُقَا دُمَ طَالِبًا فَتَرَى.

Məsələn : أَنْتَ إِنْ كُنْتُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ فَتُحْ قَرِيبَ خَالِدًا فِيهَا

İxfanın hökmü vacibdir. Yəni ixfa edilməsi lazım olan yerlərdə qəti olaraq bu qayda tətbiq edilməlidir. İxfa iki əlif miqdarından az, bir əlif miqdarından çox tutulmalıdır.

b. İzhar

Lügətdə “açıq oxumaq” və ya “açığa çıxartmaq” mənalarına gəlir.

Tənvin və sakin nundan sonra boğaz hərfləri dediyimiz altı hərfdən biri gələrsə, nun səsinin açıq oxunmasına izhar deyilir.

Tənvin və ya sakin nundan sonra aşağıdakı hərflərdən biri gələrsə izhar olur.

ا، ح، خ، ع، غ، هـ

Uca Allahın aşağıdakı isimlərinin baş hərfləri izhar hərflərini meydana gətirir.

اللَّهُ حَيُّ خَالِقٌ عَدْلٌ غَنِيٌّ هَادِيٌّ

Məsələn: اِنْ هِيَ لَمِنْ خَشْيَ مَثَلًا عَبْدًا غَفُورٌ حَلِيمٌ مَنْ اَمَنَ

c. İqlab

Kəlmə olaraq “çevirmək” deməkdir. Tənvin və ya sakin nunu sakin mimə çevirmək və ب dən öncə qünnəni hiss etdirərək oxumaqdır. Tam tərifi isə belədir: “İqlab, sakin nunu və ya tənvin xalis mimə çevirmək və həmin mimi ixfa etməkdir”.

Bu tərifdən anlaşıldığına görə iqlabda iki qayda həyata keçirilir. Birincisi, tənvin və ya sakin nunun xalis mimə çevrilməsi, ikinci isə, çevrilmiş olan bu “mim” hərfinin “bə” hərfindən öncə ixfa edilməsidir.

Məsələn: مِمِّ بَعْدِ nin مِمِّ بَعْدِ oxunması kimi.

İqlab edilməsi lazım olan yerdə oxuyan kimsənin iqlabı ifa etməsi vacibdir. Bu xüsusda bütün qiraət imamları həmfikirdirlər. İqlabın tutulma miqdarı isə iki əlifdən az, bir əlifdən çoxdur.

سَمِيعٌ بَصِيرٌ. لِيُنَبِّذَنَّ. بَغْيَابَيْنَهُمْ misallarını təcvid qaydasına uyğun oxuyun.

d. Tənvin və ya sakin nunun idğamı

İdğam “bir şeyi başqa bir şeyə qatmaq” deməkdir. Sakin bir hərfi özündən sonra gələn hərəkəli hərfə qataraq, şəddəli şəkildə oxumağa idğam deyilir.

Burada bəhs edəcəyimiz idğam isə tənvin və ya sakin nunun idğamlarıdır. Digər hərflərin bir-birinə olan idğamını isə “İdğamlar” mövzusunda izah edəcəyik.

Tənvin və ya sakin nunun idğamı iki növdür:

1) İdğami-məalğünnə

Qünnəli idğam deməkdir. Tənvin və ya sakin nundan sonra ^{هـ}ي م ن و hərflərindən biri gələrsə, İdğami-məalğünnə olur. Burada tənvin və ya sakin nun özündən sonrakı hərfə şəddələnir və qünnəli oxunur.

Məsələn: ^{هـ}مِنْ يَعْمَلُ in ^{هـ}مَيَّعْمَلُ oxunması kimi.

İdğami-məalğünnə iki əlif miqdarından az, bir əlif miqdarından çox tutulmalıdır.

^{هـ}مِنْ يَشَاءُ ^{هـ}مِنْ وَالٍ ^{هـ}مِنْ نَارٍ ^{هـ}مِنْ مَاءٍ misallarını açıqlayaraq oxuyun.

Qeyd:

ی ilə و hərflərinin qünnəli idğam edilə bilməsi üçün sakin nunla ayrı-ayrı kəlmələrdə gəlmələri lazımdır.

دُنْيَا - بُنْيَانٌ - قُنُوءٌ - صُنُوءٌ kəlmələrində ی ilə و hərfləri sakin nunla eyni kəlmə içərisində olduğuna görə idğami-məalğünnə deyil, izhar vardır.

2) İdğami-biləğünnə

Qünnəsiz idğam deməkdir. Tənvin və ya sakin nundan sonra ل ر hərflərindən (لَر) biri gələrsə, İdğami-biləğünnə olur. Burada tənvin və ya sakin nun özündən sonrakı hərfə şəddələnir, ancaq qünnəsiz oxunur.

Məsələn: ^{هـ}مِنْ رَبِّهِمْ in ^{هـ}مَرَّبِّهِمْ oxunması kimi.

Bütün qiraət imamlarına görə idğami-biləğünnə tətbiq edilməlidir.

هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ . ^{هـ}مِنْ لَّدُنكَ . غَفُورٌ رَّحِيمٌ . اَنْ لَا misallarını açıqlayaraq oxuyun.

Qeyd:

İdğami- biləğünnə ilə səktə üst-üstə düşərsə (eyni yerdə olarsa) səktə oxunur. İdğami-biləğünnə tərək edilir. Məsələn: وَقِيلَ ^{هـ}مَنْ رَاقٍ

2. İdğamlar

Burada birincisi sakin, ikincisi hərəkəli olan bəzi hərflərin bir-birinə olan idğamından bəhs ediləcəkdir. İdğamın üç növü vardır:

a. İdğami-misleyn

Hərfi-misleyn (misleyn hərfləri) مَا اتَّحَدَا مَخْرَجًا وَصِفَةً “*məxrəcləri və sifətləri eyni olan iki hərflər*” deyilir. İdğami-misleyn isə, məxrəcləri və sifətləri eyni olan iki hərfdən birincisi sakin, ikincisi isə hərəkəli olaraq yan-yana gələrsə, sakin olan birinci hərfin hərəkəli olan ikinci hərflə idğamına deyilir. رَجَحْتُ بِتَجَارَتِهِمْ - un رَجَحْتُ بِتَجَارَتِهِمْ oxunması kimi.

İdğami- misleyn iki qismə ayrılır:

1) Qünnəli idğami-misleyn: Sakin “nun” hərfindən sonra hərəkəli “nun”, sakin “mim” hərfindən sonra hərəkəli “mim” hərfləri gəldiyində qünnəli idğami-misleyn olur.¹

Məsələn: وَمَنْ نَعْمَرُهُ - مِنْ نَارٍ - مَنْ نَشَاءُ
فَأَمَّا - وَهُمْ مِنْ - عَلَيْهِمْ مُؤَصَّدَةٌ

2) Qünnəsiz idğami-misleyn: “Nun və mim” hərflərindən başqa digər hərflərin eyni şərtlər altındakı idğamına deyilir. Misal: قَدْ دَخَلُوا - بَلْ لُجُوا kimi.

b. İdğami-mütəcaniseyn

Mütəcaniseyn hərfləri; مَا اتَّحَدَا مَخْرَجًا وَ اخْتَلَفَا صِفَةً tərifi də qeyd edildiyi kimi, məxrəcləri bir, sifətləri fərqli olan iki hərflər deməkdir.

İdğami-mütəcaniseyn isə, mütəcanis, (yəni məxrəcləri bir sifətləri fərqli olan) iki hərfdən birincisi sakin, ikincisi isə hərəkəli olaraq yan-yana gəlməsi ilə meydana gələn idğama deyilir. Mütəcaniseyn hərfləri üç qrupa ayrılır.

1) ت د ط

Bu üç hərflər öz aralarında idğam olunurlar. مَا عَبَدْتُمْ / أَثَقَلْتُ دَعْوَةَ اللَّهِ / وَدَّتْ طَائِفَةٌ / اِذْ ظَلَمْتُمْ / اِذْ ظَلَمْتُمْ kimi.

2) ظ ذ ث

Bu üç hərflər də öz aralarında idğam olunur. اِذْ ظَلَمْتُمْ ظ hərfinin ظ hərfinə idğamı (Nisə 64) اِذْ ظَلَمْتُمْ (Züxruf 39) misallarında keçir. ذ hərfinin ث hərfinə idğamına aid Quranda hər hansı bir nümunə yoxdur. ث hərfinin ذ hərfinə idğam edilməsinin Qurandakı tək misalı Əraf surəsinin 176-cı ayəsində keçən يَلْهَثُ ذَٰلِكَ ifadəsidir.²

1. Nun sakin nuna rastlarsa, həm idğam misleyn, həm də idğami-məalgünnə olur.

2. Burada idğam vəsl halında meydana gəlir.

3) م və ب

Bu hərflərin idğam ola bilməsi üçün م hərfinin öncə, ب hərfinin sonra gəlməsi lazımdır. Belə olduqda idğami-mütəcanisəyn olur. Bunun tək misalı Hud surəsinin 42-ci ayəsində keçən مَعْنَا اَرْكَبْ kəlməsindədir. Bu kəlmədə ب hərfi م hərfinə idğam edilmişdir. Bu kəlmənin oxunuşu مَعْنَا اَرْكَمْ şəklindədir.

c. İdğami-mütəqaribeyn

Tərif, مَا تَقَارِبًا مَخْرَجًا أَوْ صِفَةً أَوْ مَخْرَجًا وَ صِفَةً məxrəcləri və ya sifətləri, ya da həm məxrəcləri, həm də sifətləri bir-birinə yaxın olan iki hərf yan-yana gəldikləri zaman, sakin olan birinci hərf hərəkəli olan ikinci hərfə idğam edilməsinə deyilir.

Mütəqaribeyn hərfləri iki qrupdur.

1) ل ر

Bu iki hərf arasında həm məxrəc, həm də sifət baxımından yaxınlıq var. Lakin bu iki hərf mütəqaribeyn idğam ola bilməsi üçün əvvəl ل hərfinin, sonra da ر hərfinin gəlməsi lazımdır. بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ - بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ kəlmələrini misal vermək olar. Bu kəlmələr idğamlı olaraq belə oxunur: بَرَفَعَهُ اللَّهُ - قُرْبَبْ Əks təqdirdə, yəni ر əvvəl, ل sonra gələrsə, Quranda nümunəsi olsa da idğam edilməz, izharla oxunur. رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا - فَاغْفِرْ لَنَا misallarında görün-düyü kimi.

Qeyd

Mütəffifin surəsində keçən كَلَّا بَلْ رَانَ ifadəsində səktə olduğuna görə burada idğami-mütəqaribeyn yoxdur.

2) ق ك

Bu hərflərlə edilən idğamın nümunəsi sadəcə Mürsəlet surəsinin 20-ci ayəsində keçən

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ kəlməsidir.

İdğamlarla əlaqədar təcvid qaydalarını üzünə dərsinizdə tətbiq edin.

3. Sakin mimin oxunuş şəkilləri

Əslində sakin mimin halları keçdiyimiz dərslərdən bizə məlum olmuşdur. Burada xülasə olaraq söyləsək sakin mimin üç halı mövcuddur.

1. Sakin mimdən sonra hərəkəli mim gələrsə “idğami-misleyin məalğünnə” olur.

Məsələn: وَهُمْ مُّؤْمِنُونَ

2. Sakin mimdən sonra hərəkəli bə hərfi gələrsə “ixfayi-şəfəvi” olur.

Məsələn: تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ

3. Sakin mimdən sonra digər 26 hərflər gələrsə “mimin izharı” olur, yəni açıq oxunur.

Məsələn: لَكُمْ دِينُكُمْ

4. Qəlqələ

Qəlqələ “Özündən qüvvətli bir səs gəlincəyə qədər məxrəci tərpətməkdir”.³

Hərfləri beşdir: (قُطْبُ جَدِّ)

İbnül-Cəzəriyə görə qəlqələ iki qisimdir. Gizli və aşkar qəlqələ.⁴ Gizli qəlqələ qəlqələ hərflərinin hərəkəli hallarında var olduğu qəbul edilən və açıq şəkildə ifadə edilə bilməyən qəlqələdir.

Aşkar qəlqələ sakin olan qəlqələ hərflərindədir və ikiye ayrılır:

1. Vəsl halında olduğunda: يَجْعَلُ , يَدْخُلُونَ kimi. Bu halda qəlqələ açıqdır. Buna Bəyan deyilir.

2. Vəqf halında olduğunda: وَلَمْ يُولَدْ kimi. Burada qəlqələ daha da açıqdır. Buna Əbyan deyilir.⁵

misallarını oxuyun. وَمَا كَسَبَ . قُلْ أَعُوذُ . يَقْتُلُونَ . بَجَرِي . يَبْتَغُونَ

5. Hökmü-Ra (Ra hərfinin oxunuş qaydaları)

Ra hərfinin oxunuşunda əsas qayda “ra”nın qalın oxunmasıdır. Lakin “ra” hərfinin digər hərflərdən fərqli bir xüsusiyyəti mövcuddur. Digər hərflərin qalınlığı və ya incəliyi şəxsən özlərindən asılıdır. Yəni hərflər ya qalındır ya da incə. Ancaq “ra” hərfi işləndiyi yerə görə incəlik və ya qalınlıq qazanır.

İmam Asim qiraətinin İmam Həfs rəvayətinə görə (ر) nın 12 halı vardır. Bu 12 halın 5-i qalın, 4-ü incə, 3-ü isə həm incə, həm də qalın oxunur.

3. Burada üç görüş vardır: 1. Məxrəcin tərpənməsi 2. Səsin tərpənməsi 3. Məxrəclə bərabər səsin tərpənməsi. Mizanül-huruf, qəlqələ babı, s.41

4. Qəlqələnin gizli və aşkar olması, aşkar qəlqələnin vəsl və vəqfdəki dərəcələri təcvid kitablarında göstərilməmişdir.

5. Bu səbəbdən ıxlas surəsi oxunarkən diqqət edilməlidir. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ayəsində birinci qəlqələ ikinci qəlqələylə eyni olmamalıdır. Yəni ikinci qəlqələ daha da qüvvətli olmalıdır.

a. Ra hərfinin qalın oxunduğu yerlər

1. “Ra” hərfinin hərəkəsi üstün və ya ötrə olarsa qalın oxunur. (رَسُولٌ - فِرَاشًا - كَافِرُونَ) kimi.
2. “Ra” sakin, əvvəli üstün və ya ötrə olarsa qalın oxunur. (وَأَخْرَجْنَا - فَانصُرْنَا) kimi.
3. “Ra” sakin, əvvəli də sakin olarsa, daha əvvəlinə etibar olunur. Daha əvvəli üstün və ötrə isə (ر) qalın oxunur. (بِالصَّبْرِ - عُسْرٌ) kimi.
4. “Ra” sakin, əvvəlində arizi əsrə olarsa (yəni əsrəli vəsl həmzəsi gələrsə) qalın oxunur. (إِنْ ارْتَبْتُمْ - لِمَنْ ارْتَضَى) kimi.
5. İncə oxunması lazım olan (ر)-dan sonra məftuh (fəthəli) istila hərfi (qalın hərf) olarsa qalın oxunur. (إِرْصَادًا - قِرْطَاسٍ - فِرْقَةٍ) kimi.

Qeyd

Burada “ra” ilə istila hərfi eyni kəlmədə gəlməlidir. Ayrı-ayrı gələrsə qalın oxunmaz.

Məsələn: وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ

b. Ra hərfinin incə oxunduğu yerlər

1. Ra hərfinin hərəkəsi əsrə olarsa: (يُرِيدُونَ - رِجَالٍ) kimi.
2. (ر) sakin, əvvəli əsrə olarsa: (فَاصْبِرْ - وَاسْتَغْفِرْ) kimi.
3. (ر) sakin, əvvəli də sakin, daha əvvəli əsrə olarsa: (قَدِيرٌ - حَجَرٌ - الذِّكْرُ) kimi.
4. Sakin (ر) –dan əvvəl lin hərfi olan sakin yə (ي) gəlib, daha əvvəli üstün olarsa: (سَيِّرٌ - خَيْرٌ) kimi.

c. Qalın və incə oxunması caiz olan yerlər:

1. Əsrədən sonra gələn sakin (ر)–dan sonra istila hərfi əsrəli gəlib, ikisi də eyni kəlmədə olarsa: (فِرْقٍ) kimi.
2. Sakin (ر) nin əvvəlində sakin istila olub və əvvəli də əsrəli olarsa: (عَيْنَ الْقِطْرِ - مِنْ) kimi. Bu kəlmələrdə höküm hər nə qədər belə olsa da, (yəni incə və qalın oxumaq caiz isə də), (ر)-ların vəsl hallarına baxaraq vəqf etmək daha yaxşıdır. Yəni: (قِطْرٍ) də (ر)-ni incə oxumaq, (مِصْرٍ)-da qalın oxuyaraq vəqf etmək daha yaxşıdır.

3. Vəqf halında qaydalara görə qalın oxunması lazım gələrkən kəlmənin əslinə işarə etmək üçün incə oxunur. Məsələn: (أَسْرِي - إِذَا يَسْرِي) kəlmələrinin əsli (إِذَا يَسْرِي - إِسْرِي) -dir.

Qeyd

Ra (ر) şəddəli olarsa, höküm müdğamün-fihə (üzərinə idğam edilənə) aiddir;

-دە qalın oxunur. مِّنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ - يَفْرُوْنَ -دە incə, يُحْرَقُونَ

6. Səktə

Səktə (سكته) leksik mənə etibarilə “susmaq”, “iki kəlmə arasını nəfəs almadan ayırmaq” deməkdir. Təcvid elmində isə “nəfəs almadan səsi kəsmək” mənasına gəlir.⁶

Asim qiraətinin Həfs rəvayətinə görə, Qurani-Kərimdə 4 yerdə səktə vardır. Bunlardan ikisi vəqfdə, digər ikisi isə vəsldədir.

1- عَوَجًا قِيَمًا⁷: Burada səktə vəsl halında عَوَجًا ilə قِيَمًا kəlmələri arasında meydana gəlir.

2- مَرَقَدْنَا هَذَا⁸: Burada səktə vəsl halında مَرَقَدْنَا ilə هَذَا kəlmələri arasında meydana gəlir.

3- وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ⁹: Bu ayədə səktə مَنْ ilə رَاقٍ kəlmələri arasında, ancaq مَنْ ləfzi üzərindədir.

4- كَلَّا بَلْ رَانَ¹⁰: Burada səktə بَلْ ilə رَانَ kəlmələri arasında, ancaq بَلْ kəlməsi üzərindədir.

Oxunuş qaydası: Birinci kəlmənin sonu dayanmaq üzrə oxunduqdan sonra səs kəsilir və bu arada nəfəs almadan qısa müddət gözləyərək digər kəlməyə keçilir.

Bundan başqa, Təcvid elmində “səktə həsi”, yəni هَاءُ السَّكْتِ adında bir qayda da vardır ki, bundan məqsəd hərfi və ya hərəkəni bəyan üçün bəzi kəlmələrin sonuna qoyulmuş sakin “hə”dir. Qiraət imamları Quranda yeddi kəlmənin vəqf halında səktəli oxunacağı haqda həmfikirdirlər.¹¹ Bu kəlmələrin vəsl hallarında isə səktəli oxuyub oxumamaqda ixtilaf etmişlər. (Haqqa, كِتَابِيَهٗ , حِسَابِيَهٗ , مَالِيَهٗ , سُلْطَانِيَهٗ , اِقْتَدَهٗ (Ənam, 6/90), (Bəqərə, 2/259), لَمْ يَتَسَنَّهٗ (Qariə, 101/10), 25, 20, 26, 28, 29, 69/19, 25, 20, 26, 28, 29)

7. Vəqf və İbtida

“Səktə” və “səktə hə”sinin kəlmələrini Qurandan baxaraq müəlliminizlə bərabər təhlil edin və qaydaya uyğun oxuyun.

6. Səktə, nəfəsi deyil, səsi kəsməkdir. Vəqf, nəfəslə bərabər səsi kəsməkdir.

7. Kəhf 18/1-2.

8. Yasin 36/52.

9. Qiyamə 75/27.

10. Mütəffifin, 83/14.

11. Asim qiraətində həmin “hə”ni həm vəqfdə, həm də vəsldə sükunlu olaraq oxuyuruq.

Vəqf (الوقف) lüğətdə “durmaq” ya da “durdurmaq” mənalarına gəlir. Təcvid elmində isə “nəfəslə bərabər səsi kəsməkdir” şəklində ifadə edilir. Vəqf sadəcə kəlmənin sonunda edilir. Kəlmənin ortasında vəqf olmaz.

Vəqflə əlaqəli qaydalar:

1. Sonunda tək hərəkə olan kəlmələrdə sükun üzərə dayanılır. Məs: الْعَالَمِينَ نَسْتَعِينُ الدِّينِ
2. Sonunda iki əsrə və iki ötrə olan kəlmələrdə sükun üzərə dayanılır. Məs: أَحَدٌ حَسَدٌ
3. Sonunda iki üstün olan kəlmələrdə hərəkədən biri atılaraq məd hərfi olan əlif üzərə dayanılır. Məs: أَبَدًا مَاءٌ
4. Sonunda yuvarlaq tə “ة” olan kəlmələrdə sükunlu hə “ه” üzərə dayanılır.
Məsələn: جَنَّةٌ نَاصِبَةٌ
5. Sonunda məd hərfi olan kəlmələrdə dəyişiklik olmaz, uzadılaraq dayanılır.
Məsələn: فَأَنْصُرْنَا
6. Sonu şəddəli olan kəlmələrdə sükun üzərə dayanılır. Ancaq burada şəddəni bildirmək üçün hərf sükunlu olaraq tutulur. Məsələn: بِالْحَقِّ مَسْتَقَرٌّ
7. هُوَ kəlməsi dayanıldığı zaman هِيَ, هُوَ kəlməsi isə هِيَ şəklində oxunur.

İbtida; الإبتداء lüğətdə “başlamaq” deməkdir. Buradakı ibtidadan məqsəd, ya vəqf etdikdən sonra qiraətə davam etmək üçün təkrar başlamaq və ya qiraətə yeni başlamaqdır. İbtida hərəkəyə və mənaya uyğun yerdən edilir. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) vəqf və ibtidaya diqqət edər, ayə sonlarında dura-dura oxuyardı.¹²

Vəqf və ibtidada əsas olan ayənin ləfz və mənə yönündən tamamlanmasıdır. Ayə sonlarında və ya vəqf işarələrində (səcavəndlərdə) dayanıldığı zaman bu qayda yerinə yetirilir. Hər hansı bir yerdə dayanma işarəsi olmadan dayanılarsa, geridən alınaraq oxunur. Geridən başlayanda isə mənə və ləfz bütünlüyünü pozmamaq lazımdır.

8. Qurandakı bəzi işarələr

Qurani-Kərim üzünə dərslərdə bir səhifə üzərində vəqf və ibtida qaydalarını tətbiq edin.

12. Buxari, Fəzailül-Quran, 29; Əbu Davud, Vitir, 20.

a. Vəqf işarələri (səcavəndlər)

Vəqf işarələri Quran ayələrinin sonuna və ya ayənin ortasındakı kəlmələrin üstünə qoyulan “dayanacaq işarələri”dir. Bu işarələrin hər birinin ifadə etdiyi məna vardır. Vəqf işarələrinə Təcvid elmində “səcavənd” də deyilir. Hicri VI əsrdə Məhəmməd bin. Teyfur əs-Səcavəndi (v. 560/1165) tərəfindən, məna nəzərdə tutularaq Qurana qoyulan bu işarələr aşağıdakılardır.

1. Mim (م). Vəqfi-Lazım: Yəni lazım vəqfdir və mütləq dayanmaq lazımdır. Dayanmayıb keçilərsə, məna pozula bilər.¹³

2. Ta (ط). Vəqfi-Mütləq: Yəni mütləq vəqfdir və keçilməsi caiz olsa da, dayanılması daha uyğundur. Çünki bu işarə məna baxımından bir-birindən ayrı kəlmələrin üzərinə qoyulur.

3. Cim (ج). Vəqfi-caiz: Yəni caiz vəqfdir. Dayanıla da bilər, dayanılmaya da bilər. Ancaq dayanmaq daha uyğundur.

4. Zə (ز). Vəqfi-Müəvvəz: Vəqf etmək caiz olsa da, keçmək daha yaxşıdır.

5. Sad (ص). Vəqfi-Mürəxxəs: Yəni rüxsət verilən vəqfdir. Ayənin uzun olması və bu səbəblə nəfəsin çatmaması ehtimalına qarşı vəqf etməyə icazə verilmişdir. Vəqf edildincə geridən alınıb oxunmasına ehtiyac yoxdur.

6. Lə (ل). Vəqfi-Lə: Bu işarə məna baxımından bir-biri ilə əlaqəli kəlmələr arasına qoyulur. Ona görə də, dayanmaq olmaz. Əgər nəfəs çatışmazlığı səbəbilə dayanılırsa, ayə geridən alınaraq oxunmalıdır. Bu dayanacaq ayə sonlarında gələrsə, bu halda keçilə də bilər, dayanıla da bilər.

7. Qif (قف): Dayandıqda ayənin mənası daha yaxşı anlaşılaçağı üçün dayanmaq daha uyğundur.

8. Qaf (ق): Dayanıla da bilər, keçilə də bilər. Ancaq keçmək daha uyğundur.

9. Ayn (ع): Ayələrin sonlarında olur. Bir mövzunun qurtardığını, digər mövzunun başladığını göstərir. Namazda oxuyarkən ayn (ع) işarəsinin olduğu yerdə dayanıb rükuya getmək daha uyğundur.

10. Kəf (ك): Özündən əvvəlki vəqf işarəsi kimidir.

13. Bəzi kitablarda bunlarda keçmənin haram olduğu yazılır. Halbuki İbnül-Cəzərinin müqəddiməsində hər hansı bir səbəb olmadan Quranda vacib və ya haram vəqfin olmadığı bildirilir. (Müqəddimətül Cəzəri- Babı mərifətül-vüquf)

11. Müaniqə vəqfi (و): Ayələrdə bir-birinə yaxın yerlərdə iki ayrı yerə qoyulan “üç nöqtə”dir. Birinci üç nöqtədə dayanıldıqda, ikincisində dayanılmaz. İkinci üç nöqtədə dayanıldıqda, birincisində dayanılmaz.

b. Səcdə işarələri

Qurani-Kərimdə 14 yerdə səcdə ayəsi vardır. Bu ayələrin olduğu səhifələrdə kənarda içinə (سجدة) yazılmış lövhələr qoyulur. Bu ayələri oxuyan və ya dinləyən kimsənin tilavət səcdəsi etməsi lazımdır.

c. Hizb və Cüz işarələri

Qurandakı səcdə ayələrini taparaq onların hökmlərini araşdırın. Öyrəndiyiniz məlumatları yoldaşlarınızla müzakirə edin.

Qurani-Kərimin hər 20 səhifəsinə 1 “cüz” deyilir. Hər cüzün 5 səhifəlik bir hissəsinə isə “hizb” deyilir. Cüz və hizb işarələri səhifə kənarlarında lövhələr içində yazılır.

Quranda cüz və hizb işarələrinin qoyulması onun müəyyən bir qayda içərisində oxunmasına və əzbərlənən yerlərin asan təkrarlanmasına kömək edir. Məsələn: hər gün bir cüz oxuyan müsəlman bir ayda bir xətm oxumuş olur. Və ya hafizlik edərkən əzbərlənən səhifələrin cüzlərə görə təkrarlanması daha asan olur.

9. Oxunuşu xüsusi qaydaya tabe olan bəzi kəlmələr

Məd (مد): Bəzi kəlmələrdəki hərfin altında olan bu işarə o hərfin bir əlif miqdarı uzandığını göstərir. Dil qaydası olaraq qabağında məd hərfi (و , ا və ya ي) qoyulmayan, ancaq uzadılması lazım gələn yerlərdə qoyulur. Məsələn: تَشَاوُنْ، يُرَاوُنْ، دَاوُدْ

Qəsr (قصر): Uzadılmaz, yəni qısa oxumaq lazım gəldiyini bildirir. Dil qaydasına görə, uzatma hərfi olduğu halda, uzadılmaması lazım gələn yerlərdə qoyulur. Məsələn: أُفْصِرْ وَلِئَكَ

Sin (س): Sad (ص) hərfinin altına yazılır və həmin hərfin sin (س) kimi incə oxunduğunu ifadə edir. Məsələn: يَبْصُطْ، بَصْطَةٌ

Nun (ن): Son hərəkəsi tənvinli olan kəlmənin axırıncı hərfinin altında qoyulur. Belə ki, həmin kəlmədən digər kəlməyə keçərkən “əsrləli nun” ilə keçiləcəyini bildirir. Məsələn: لَمَزَةٍ الَّذِي

Qəti (قطع): Mütləq oxunan həmzələrin altında olur və o həmzənin hərəkəsilə birlikdə oxunduğunu ifadə edir.

Səktə (سكته): Səktə edilməsi lazım olan yerlərdə yazılır.

İşmam (اشمام): Yusif surəsi 11-ci ayədəki (لَا تَأْمَنَّا) kəlməsindəki şəddənin altında yazılıb. Kəlmənin açılışına nəzər yetirdikdə, əslində iki nun var və birincisi ötrəlidir (əslə تَأْمَنَّا -dir). Elə buradakı ötrə hərəkəsini bildirmək üçün birinci nunda ötrə səsi çıxarılmır, sadəcə dodaqlar qabağa tərəf uzadılır. Ardınca da, eynilə dodaqlar öndə olaraq qünnə edilir. “Nəə” (نَا) demədən əvvəl dodaqlar geri çəkilir.

Təşhil (تسهيل): Füsşilət surəsinin 44-cü ayəsindəki (ءَأَعْجَمِي) kəlməsində ikinci həmzənin altında yazılıb. “Həmzə” ilə “əlif”, yaxud “həmzə” ilə “hə” arasında bir səslə oxunur. Yəni, yumuşaldılır.

İmalə (اماله): Hud surəsinin 41-ci ayəsindəki (بَحْرِهَا) kəlməsinin altında yazılıb. Bu kəlmədəki “ra” hərfinin imalə ilə, yəni üstün ilə əsrə arası bir səslə oxunduğunu ifadə edir.

10. Xətəli oxuma (Ləhn)

Ləhn (الحن) lüğətdə “danışarkən və ya oxuyarkən xəta etmək” mənasına gəlir. Təcvid elmində isə, Quran oxuma əsnasında təcvidə uymamaqdan meydana gələn xətaya deyilir.

Qiraət alimləri ləhni cəli və xəfi olmaq üzrə iki qismə ayırırlar.

1. Ləhni-cəli: Açıq xəta deməkdir. Ləhni- cəli kəlməni təşkil edən hərflərdə və ya hərəkələrdə və yaxud da sükunda olur.

Hərfdəki xəta, əsasən bir hərfi başqa bir hərflə dəyişdirmək surətilə olur.

Məsələn: ط hərfini د hərfi ilə, ص hərfini س hərfi ilə dəyişdirmək kimi. Hərfi artıqlaması ilə oxumaq, ya da əksik oxumaq da buna misal göstərilə bilər. Məsələn: Qəlqələ edərkən qəlqələ hərfini şəddəli oxumaq və ya məddi təbiləri uzatmamaq kimi. Bunlar kəlmə içərisindəki hərflərdə edilən ləhni-cəlilərdir.

Hərəkədə xəta isə kəlmənin əvvəlində, ortasında və ya sonunda hərfin hərəkəsinin digər bir hərəkə ilə və ya sükunla yer dəyişdirməsidir. Bu xəta səbəbilə mənanın pozulub-pozulmaması vəziyyəti dəyişdirməz, Edilən xəta ləhni- cəlidir. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ayəsində keçən أَنْعَمْتُ kəlməsini أَنْعَمْتُ şəklində oxumaq kimi. Burada edilən hərəkə dəyişikliyi ləhni-cəlidir.

Sükundakı dəyişiklik də hərəkədəki dəyişiklik kimidir. وَلَمْ يُؤْلِدْ لَمْ يَلِدْ ayəsindəki sükunları hərəkəli şəkildə oxumaq ləhni- cəliyə nümunədir. لَمْ يَلِدْ kəlməsini لَمْ يَلِدْ şəklində oxumaq kimi.

2. Ləhni-xəfi: Gizli xəta deməkdir. Bu qiraət xətası hərflərin arizi sifətlərində meydana gəlir və hərfini dəyişdirməz. Bu xətanı ancaq təcvid elmilə məşğul olanlar anlaya bilirlər. Dolayısı ilə ləhni-xəfidə mənə pozulmaz.

Bunu iki qrupa ayıraraq incələmək mümkündür.

1. Qiraət elmilə əlaqəli olub hər kəsin anlaya biləcəyi xətalardır. Məsələn: ixfanı, iqlabı, qünnəni tərk etmək, qalın hərfi incə , incə hərfi də qalın oxumaq kimi.

2. Qiraət elmində məharətli olan kimsələrin anlaya biləcəyi xəfif xətalardır.

Məsələn: ج hərfinin təkrarlanaraq oxunması kimi. Ya da incə oxunması lazım olan yerdə ل hərfini qalın oxumaq kimi. Bu xətlər xəfi, yəni gizli və kiçik xətlər olub bunları ancaq qiraət elmini bilənlər anlaya bilirlər.

Bunların hökmlərini qısaca belə demək olar: Ləhni-cəli qəti haram olduğu üçün bu haramı edənlər günah işləmiş olurlar. Bu məqsədlə ləhni- cəlidən qurtaracaq qədər təcvid elmini öyrənmək fərzi- ayndır. Yəni hər kəsə fərzdır.

Ləhni- xəfinin birinci qismi təhrimən məkruhdur (harama yaxın məkruh). Çünki bu, şiddətli əzaba səbəb olan bir fərzi-aynın tərk edilməsi deyildir. Ancaq bunda əzab qorxusu və təhdid vardır. Quranın tilavətində bu cür xətalardan qoruna biləcək qədər təcvid öyrənilməsi vacibdir.

Ləhni-xəfinin ikinci qisminin baş verməsi isə tənzihən məkruhdur (halala yaxın məkruh). Bu xətanı işləyənin savabı əksik olur. Bu cür xətalardan qurtulacaq qədər təcvidin öyrənilməsi isə müstəhəbdır.

Oxu materialı: Qiraətlər və qiraət imamları

Qiraət “oxumaq” mənasına gəlir. Peyğəmbər (s.ə.s) və səhabələrdən nəql edilən rəvayətlərə əsaslanaraq Quran kəlmələrindəki fərqli oxunuşları incələyən elmə “Qiraət elmi” deyilir.

Quran kəlmələrindəki oxunuş fərqlilikləri; məd, qəsr, hərəkə, sükun, idğam, imalə, hərflərin qalın və ya incə oxunması və s. şəkillərdə qarşımıza çıxır. Fatihə surəsinin 3-cü ayəsində مَالِك kəlməsinin مَلِك şəklində, Qasas surəsinin 8-ci ayəsində keçən وَحْزَنًا kəlməsinin وَحْزَنًا şəklində oxunması bu tərz fərqliliyə nümunə göstərilə bilər.

Qurani-Kərim peyğəmbərimiz (s.ə.s) dövründə həm əzbərlənmiş, həm də vəhy katibləri tərəfindən müxtəlif vəsaitlər üzərinə yazılmışdır. Həzrət Əbu Bəkr dövründə bu vəsaitlər toplanaraq tək “müşəf” halına gətirilmişdir. Həzrət Osman dövründə isə Quran bu müşəf əsas alınaraq və qiraət fərqlilikləri nəzərdə tutularaq çoxaldılmışdır. Bu nüsxələr Məkkə, Mədinə, Küfə, Bəsrə və Şam kimi İslam ölkələrinə göndərilmişdir. Çoxaldılan bu nüsxələrin nöqtəsiz və hərəkəsiz olmaları fərqli qiraətlərin oxunmasına səbəb olurdu.

Tabeun və təbeyi-tabeun nəslı də səhabələr kimi Quranın oxunmasına və oxudulmasına əhəmiyyət verirdilər. Onlardan həyatını Qurana həsr edən, onun anlaşılması üçün gecə-gündüz əmək sərf edən alimlər yetişmişdir. Əksəriyyəti hicri II əsrdə yaşamış və olduqları yerlərdə Quran qiraəti və tədrisində məşhur olan bu alimlər “Qiraət imamları” olaraq tanınmışdır.

Hicri IV əsrdə Əbu Bəkr bin Mücahid tərəfindən “yeddi qiraət” yazılı olaraq toplanmışdır. Daha sonra buna digər üç qiraət əlavə edilmişdir. Nəhayət, qiraətlərin sayı ona çataraq “Qiraəti-Aşəra (on qiraət)” adını almışdır.

Qiraət imamları, ümumiyyətlə, bu on qiraəti səhih qəbul etmişlər. Bunların xaricində qalan və oxunması caiz olmayan qiraətləri isə “şəaz” adlandırmışlar.

Bu qiraətlərin səhih olmasının üç şərti vardır:

1. Peyğəmbərimizdən (s.ə.s) səhih bir sənədlə rəvayət edilməsi,
2. Həzrət Osmanın çoxaltdıraraq islam ölkələrinə göndərdiyi nüsxələrdən birinə uyğun olması.
3. Ərəb dilinin qrammatik qaydalarına uyğun olması.

Mütəvatir qəbul edilən qiraətlərin imamları bunlardır: 1. Nafi 2. İbn Kəsir 3. Əbu Amr 4. İbn Amir 5. Asim 6. Həmzə 7. Kisai 8. Əbu Cəfər 9. Yaqub 10. Xələf Aşir

Bu imamlara “qari” (cəmi qürre) , onlardan rəvayət edənlərə isə “ravi” deyilir. Qiraət imamlarının çox ravisi olmasına baxmayaraq iki raviləri daha məşhur olmuşdur. Hal-hazırda bu qiraətlərin ən məşhuru İmam Asim qiraətinin Həfz rəvayətidir. Bizim oxuduğumuz qiraət məhz Həfzin rəvayətidir.¹⁴

14. Suat Yıldırım, *Kurani-Kerim ve Kuran ilimlerine giriş*, s, 70-75.

BÖLMƏNİN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

A. Aşağıdakı sualları cavablayın.

1. Qurandakı vəqf işarələrinin digər adı.
2. Sakin hərfi hərəkəli bir hərfə qataraq şəddəli kimi oxumaq.
3. Qurandakı hər iyirmi səhifəyə verilən ad.
4. Məxrəc və sifətlərində yaxınlıq olan hərflər üçün işlədilən ifadə.
5. Quranı doğru və gözəl oxuma qaydaları.
6. Bir əlif miqdarı uzatmağa səbəb olan hərfin altına yazılan ifadə.
7. Sakin mimdən sonra bə hərfi gələndə meydana gələn təcvid qaydası.
8. Nun səsinin mim səsinə çevrilərək oxunması.
9. İdğami-məalğünnənin hərflərini ifadə edən kəlmə.
10. Quranın xətalı oxunması üçün ifadə edilən termin.

B. Aşağıdakı ayələrdəki qaydaları yazın

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ ﴿٢﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿٣﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُم لَمُرْسَلُونَ ﴿٤﴾ وَمَا عَلَيْنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥﴾ قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦﴾

VI BÖLMƏ

ƏZBƏRLƏNƏCƏK SURƏLƏR VƏ MƏNALARI

BÖLMƏYƏ HAZIRLIQ

1. Əzbərləyəcəyiniz surələrin adlarını haradan aldıklarını öyrənin.
2. Məkkə və Mədinə dövründə nazil olan surələrin əsas xüsusiyyətlərini araşdırın.
3. Ayələrin “nüzül səbəbi” nədir? Araşdıraraq dəftərinizə yazın.

1. Duha surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾
وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ
فَتَرْضَىٰ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾
وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾
وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. And olsun səhərə;
2. And olsun sakitləşməkdə olan (və ya: getdikcə zülməti artan) gecəyə ki,
3. (Sənə bir neçə gün vəhy nazil etməməklə) Rəbbin səni (ya Peyğəmbər!) nə tərk etdi, nə də sənə acığı tutdu.
4. Şübhəsiz ki, axirət sənin üçün dünyadan daha xeyirlidir!
5. Həqiqətən, Rəbbin sənə (qiyamət günü ən uca şəfaət məqamı, Cənnətdə tükənməz nemətlər) bəxş edəcək və sən (Ondan) razı qalacaqsan!
6. Məgər O səni yetim ikən tapıb sığınacaq vermədimi?!
7. Səni şaşqın (yaxud: uşaq vaxtı Məkkə vadisində azmış) vəziyyətdə tapıb yol göstərmədimi?!
8. Səni yoxsul ikən tapıb dövlətli etmədimi?!
9. Elə isə yetimə zülm etmə!
10. Dilənçini də (qapıdan) qovma!
11. Və (həmişə) Rəbbinin sənə olan nemətindən söhbət aç!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Duha surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra hər ayəni müəlliminizdən dinləyərək qrup şəklində oxuyun.

2. İnşirah surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾
 الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾
 فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾
 فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. (Ya Peyğəmbər!) Məgər Biz (haqqı bilmək, elm və hikmət dəyvası etmək üçün) sənin köksünü (qəlbinə) açıb genişlətmədikmi?! (Allahın öz lütfü ilə köksünü açıb genişlətdiyi kimsənin qəlbinə Şeytan vəsvəsə sala bilməz. O, qüdsiyyət kəsb edər, vəhy qəbul etməyə layiq olar!)
2. Ağır yükünü səndən götürmədikmi?! (Sənin peyğəmbərlik yükünü yüngülləşdirmədikmi?!)
3. (Elə bir yük ki,) sənin belini bükürdü.
4. Sən ad-sanını (şan-şöhrətini) ucaltmadıqmı?! (Yerdə, göydə səndən söhbət gedər, xütbələrdə adın çəkilər!)
5. Şübhəsiz ki, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr! (Asanlıq yalnız çətinliklə hasil olar!)
6. Həqiqətən, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr! (Buna görə də, çətinliklərə səbrlə dözmək lazımdır!)
7. (Ya Peyğəmbər!) Elə ki (risaləti təbliğ etməkdən və ya dünya işlərindən) azad oldun, qalx (dua et)! (Axirət üçün çalış-vuruş!)
8. Və ancaq Rəbbinə yalvar! (Üzünü Allaha çevirib yalnız Onun köməyinə bel bağla, Ona tərəf yönəl !)

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

İnşirah surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən dinləyərkən xüsusilə məxrəcləri yaxın olan hərflərə diqqət edin.

3. Tin surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونَ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾
فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. And olsun əncirə və zeytuna;
2. And olsun (Allah-təalanın Musa ilə danışdığı) Tur dağına;
3. And olsun bu təhlükəsiz (qorxusuz-xətərsiz) şəhərə (Məkkəyə) ki,
4. Biz insanı ən gözəl biçimdə yaratdıq!
5. Sonra da onu qaytarıb rəzillərin rəzili edərək!
6. Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edənlərdən başqa! Onları minnətsiz (saysız-hesabsız) mükafat gözləyir.
7. (Ey kafir insan! Bu qədər öyüd-nəsihətdən) sonra səni dini (haqq-hesab gününü) yalan saymağa vadar edən nədir?!
8. Məgər Allah hakimlərin hakimi (ən ədalətli, ən üstün hakim) deyilmi?!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Tin surəsini əzbərləmədən əvvəl üzünə xətasız bir şəkildə müəlliminizə oxuyun.

4. Ələq surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾

اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَىٰ ﴿٦﴾

إِنَّ رَأَاهُ اسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿٨﴾

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾

أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

كَلَّا لَا تَطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. (Ya Peyğəmbər! Qurani-Kərimi bütün məxluqatı) yoxdan yaradan Rəbbinin adı ilə (bismillah deyərək) oxu!
2. O, insanı laxtalanmış qandan yaratdı.
3. (Ya Peyğəmbər!) Oxu! Sənin Rəbbin ən böyük kərəm sahibidir!
4. O Rəbbin ki, qələmlə (yazmağı) öyrətdi.
5. (O Rəbbin ki,) insana bilmədiklərini öyrətdi.
6. Xeyr, insan azgınlıq edər,
7. Özünün dövlətli olduğunu gördüyü üçün!
8. Axı sənin axır dönüşün Rəbbinədir!
9. Gördünmü o kimsəni (Əbu Cəhli) ki, mane olur
10. Bir bəndəyə (sənə) namaz qıldığı vaxt?
11. Bir de görək, əgər o doğru yoldadırsa,
12. Yaxud (xalqa Allahdan) qorxmağı əmr edirsə, (sən belə bir əməl sahibinin namaz qılmasına nə üçün mane olur, ona ibadət etməyi niyə qadağan edirsən? Bundan da rəzil iş olarmı)?!
13. (Ya Peyğəmbər!) Bir de görək, (əgər sənin namaz qılmağına mane olan kimsə Qurani) yalan sayır və (imandan) üz döndərsə,
14. Məgər bilmir ki, Allah (onun bütün əməllərini) görür?!
15. Yox, yox! (Əbu Cəhl bu yaramaz əməllərinə son qoysun). Əgər son qoymasa, and olsun ki, Biz onu kəkilindən yapışib (Cəhənnəmə) sürükləyəcəyik -
16. Özü də yalançı, günahkar kəkilindən!
17. Qoy o özünün bütün tərəfdarlarını (köməyə) çağırınsın!
18. Biz də zəbaniləri (Cəhənnəmdəki əzab mələklərini) çağıracağıq!
19. Yox, yox! Sən (ey Peyğəmbər!) ona uyma! Sən ancaq (Rəbbinə) səcdə et və (Ona) yaxınlaş!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Tin surəsini əzbərləmədən əvvəl üzünə xətasız bir şəkildə müəlliminizə oxuyun.

5. Qədr surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَنَا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾
 لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا
 بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. Həqiqətən, Biz onu (Qurani) Qədr gecəsi (ləvhi-məhfuzdan dünya səmasına) nazil etdik!

2. (Ya Peyğəmbər!) Sən nə bilirsən (haradan bilirsən) ki, Qədr gecəsi nədir?!

3. Qədr gecəsi (savab cəhətdən) min aydan daha xeyirlidir! (O, raman ayının on doqquzuna, iyirmi birinə, iyirmi üçünə, iyirmi beşinə, bir rəvayətə görə isə iyirmi yeddisinə təsadüf edir).4. O gecə mələklər və ruh (Cəbrail) Rəbbinin izni ilə (həmin gündən gələn ilin Qədr gecəsində dünyada baş verəcək) hər bir işdən dolayı (Allah dərgahından əmrlər alaraq) yerə enirlər.

5. O gecə dan yeri sökülənə kimi (büsbütün) salamatlıqdır! (əmin-amanlıqdır) (Qədr gecəsi heç bir bəla nazil olmaz, o, bütünlüklə xeyir-bərəkətdən ibarətdir. O gecə mələklər yer üzündə gəzib Allahın müxlis bəndələrinə salam verirlər. Buna görə də, Qədr gecəsi səhərə qədər oyaq qalıb ibadət etmək lazımdır!)

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Qədr surəsini bir neçə dəfə üzünə oxuyun. Sonra müəlliminizdən dinləyərək xətalı oxuduğunuz yerləri düzəldin.

6. Bəyyinə surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ
 ﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ﴿٣﴾
 وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا أَمُرُوا
 إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ
 دِينُ الْقِيمَةِ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ
 خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَاءُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
 الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. Kitab əhlindən (yəhudilərdən və xaçpərəstlərdən) kafir olanlar və müşriklər özlərinə açıq-aşkar bir dəlil gəlməyə qədər (dinlərindən) ayrılan deyildilər. 2. (Bu açıq-aşkar dəlil isə) pak səhifələri onlara oxuyan, Allah tərəfindən göndərilmiş peyğəmbərdir (Muhamməd əleyhissəlamdır). 3. O səhifələrdə doğru-dürüst hökmlər vardır. 4. Kitab əhli yalnız özlərinə açıq-aydın dəlil (Peyğəmbər və Quran) gəldikdən sonra (dində) ayrılığa düşdülər (onlardan kimisi Peyğəmbərə iman gətirdi, kimisi onu inkar etdi, kimisi də şəkk-şübhə içində qaldı). 5. Halbuki onlara əmr edilmişdir ki, Allaha – dini yalnız Ona məxsus edərək, batıldan haqqa (islama) dönərək – ibadət etsinlər, namaz qılıb zəkat versinlər. Doğru-düzgün din budur! 6. Həqiqətən, kitab əhlindən kafir olanların və müşriklərin yeri cəhənnəm odudur. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Onlar yaradılmışların ən pisidirlər. 7. İman gətirib yaxşı əməllər edənlər isə yaradılmışların ən yaxşılarıdır. 8. Onlardan öz Rəbbi yanındakı mükafatı (ağacları) altından çaylar axan Ədn cənnətləridir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Allah onlardan razıdır, onlar da Allahdan. Bu (nemətlər) Rəbbindən qorxanlar üçündür!

Bəyyinə surəsinin əzbərinə çalışarkən təcvid qaydalarına, xüsusilə ayə sonlarındakı “tə mərbutələrə” diqqət edin.

7. Zilzal surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾
 وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾
 بَانَ رَبِّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾
 فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. Yer özünə məxsus bir şiddətlə lərzəyə gəlib titrəyəcəyi zaman;
2. Yer öz yükünü çıxardıb atacağı zaman;
3. İnsan (təəccüblə): “Buna (bu yerə) nə olub?” – deyəcəyi zaman -
4. Məhz o gün (yer) öz hekayətini söyləyəcəkdir
5. Çünki (bunu) ona sənin Rəbbin vəhy etmişdir (buyurmuşdur)!
6. O gün insanlar əməllərinin özlərinə göstərilməsi üçün (qəbirlərindən məhsərə) dəstə-dəstə çıxacaqlar! (Cənnətliklər sağ tərəfdə, cəhənnəmliklər isə sol tərəfdə olacaqlar).
7. Kim (dünyada) zərrə qədər yaxşı iş görmüşdürsə, onu (onun xeyri-ni) görəcəkdir (mükafatını alacaqdır).
8. Kim də zərrə qədər pis iş görmüşdürsə, onu (onun zərərini) görəcəkdir (cəzasını çəkəcəkdir).

Zilzal surəsinin əzbərinə çalışarkən təcvid qaydalarına, xüsusilə pəltək səslənən hərflərin düzgün tələffüzünə diqqət edin. Sonra hər ayəni müəlliminizdən dinləyərək qrup şəklində oxuyun.

8. Adiyat surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾
 فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ
 لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾
 أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾
 إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. And olsun (cihad zamanı) tövşüyə-tövşüyə qaçan atlara;
2. And olsun (dırnaqları ilə daşdan) qığılcım qoparan atlara;
3. And olsun sübh çağı hücum edən atlara;
4. And olsun o vaxt (və ya: o yerdə) toz-duman qopardan atlara;
5. Sonra da onunla (tozanaqla) dəstəyə (düşmənin dəstəsinə) təpinən atlara ki,
6. İnsan öz Rəbbinə qarşı çox nankordur.
7. Və o özü də buna şahiddir.
8. Həqiqətən, insan var-dövlətə çox hərisdir!
9. Məgər o bilmirmi ki, qəbirlərdə olanlar (dirilib) çıxardılacağı;
10. Ürəklərdə olanlar faş ediləcəyi zaman
11. Həmin gün Rəbbi onları (özlərinin bütün əməllərindən) xəbərdar edəcəkdir (cəzalarını verəcəkdir)!

Adiyat surəsinin əzbərinə çalışarkən təcvid qaydalarına, xüsusilə “qəlqələ” hərflərinin düzgün tələffüzünə və “ən tənvinə” üzərə edilən vəqfə diqqət edin.

9. Qariə surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ
 يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ
 ﴿٥﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾
 وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا هِيَتْ
 نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١٠﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. Ürəkləri dəhşətə salan qiyamət!
2. Nədir qiyamət?!
3. Sən nə bilirsən (haradan bilirsən) ki, nədir qiyamət?!
4. O gün insanlar kəpənək kimi ətrafa səpələnəcək (çəyirtkə kimi bir-birinə qatışacaq);
5. Dağlar isə didilmiş yun kimi olacaqdır!
6. (O gün) tərəzisi ağır gələn (yaxşı əməlləri pis əməllərdən çox olan) kimsə,
7. (Cənnətdə) xoş güzəran içində olacaq!
8. Tərəzisi yüngül gələn (yaxşı əməlləri pis əməllərdən az olan) kimsənin isə,
9. Məskəni Haviyə (Cəhənnəmin dibi) olacaqdır!
10. Sən nə bilirsən ki, o (Haviyə) nədir?!
11. O çox qızmar bir atəşdir!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Qariə surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra hər ayəni müəlliminizdən dinləyərək qrup şəklində oxuyun. Boğaz hərflərinin tələffüzünə diqqət edin.

10. Təkəsür surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْهَيْكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾
 كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾
 كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾
 ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ النَّعِيمَ ﴿٨﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. (Ey qafil insanlar!) Çoxluq (mal-dövlət, oğul-uşaq və qohum-əqrəba çoxluğu) ilə öyünmək sizi o qədər şirnikləndirdi (başınızı o qədər qatdı) ki,
2. Hətta (məzarlarda yatan ölümlərinizi sayıb, onların da çoxluğu ilə fəxr etməyiniz üçün) qəbirləri ziyarət etdiniz. [Və ya (axirətiniz üçün əsla çalışmadan) ölüb getdiniz (ölənə qədər bu halınızda davam etdiniz)].
3. Xeyr! (Belə yaramaz!). Siz (öləndən sonra bu yaramaz əməllərinizin aqibətini) mütləq biləcəksiniz!
4. Xeyr, xeyr! (Belə yaramaz). Siz (öləndən sonra bu yaramaz əməllərinizin aqibətini) mütləq biləcəksiniz!
5. Xeyr, əgər (qiyamət günü sizə nə ediləcəyini) tam yəqinliklə bilsəydiniz (fani dünya malına uymazdınız)!
6. (Ey müşriklər! Qiyamət günü) siz o Cəhənnəmi mütləq görəcəksiniz!
7. Bəli, siz (Cəhənnəmə vasil olduqdan sonra) onu mütləq öz gözünləzlə görəcəksiniz!
8. Sonra da həmin gün (Allahın dünyada sizə əta etdiyi) nemətlər barəsində mütləq sorğu-sual olunacaqsınız!

DİNLƏYƏRƏK OXUYAQ

Təkəsür surəsini CD, Video və ya müəlliminizdən bir neçə dəfə dinləyin. Sonra sıra yoldaşınızla bir-birinizi dinləyərək xətalərinizi düzəldin.

11. Əsr surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. And olsun axşam çağına (ikinci vaxtına, əsr namazına, zamana və ya Peyğəmbərin əsrinə) ki,
2. İnsan (ömrünü bihudə işlərə sərf etməklə, dünyanı axirətdən üstün tutmaqla) ziyan içindədir.
3. Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edən, bir-birinə haqqı tövsiyə edən və səbri tövsiyə edən kimsələrdən başqa! (Belələri Cənnətə nail olub əbədi səadətə qovuşanlardır!)

Əsr surəsini təcvid qaydalarına uyğun şəkildə tələbə yoldaşlarınızın önündə gözəl avazla oxumağa çalışın.

12. Huməzə surəsi və mənası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾
 يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾
 وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللَّهِ الْمَوْقِدَةُ ﴿٦﴾
 الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ﴿٨﴾
 فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

Mənası

Mərhəmətli, Rəhmli Allahın adı ilə!

1. (Dalda) qeybət edib (üzdə) tənə vuran hər kəsin vay halına!
2. O kimsə ki, mal yığıb onu dönə-dönə sayar (çoxaldar).
3. Və elə zənn edər ki, mal-dövləti onu əbədi yaşadacaqdır.
4. Xeyr! (Heç də onun güman etdiyi kimi deyildir). O mütləq (Cəhənnəmin alt mərtəbələrindən biri olan) Hütəməyə atılacaqdır!
5. Sən nə bilirsən (haradan bilirsən) ki, Hütəmə nədir?!
6. O, Allahın yanar odudur.
7. Elə bir od ki, ürəkləri yandırır-yaxar.
8. O, belələrinin (qeybətçilərin və tənə vuranların) üzünə qapanıb kilidlənəcəkdir.
9. Onlar (Cəhənnəmdə) hündür sütunlara bağlanmış olacaqlar!

Huməzə surəsini qruplar şəklində çalışın. Sonra müəlliminizə dinlədərək xətalarınızı düzəldin.

BÖLMƏNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

A. Aşağıdakı cədvəldə sizə uyğun olanı (✓) ilə işarələyin.

Əzbərlədiyim Surə və ya Ayələr	Əzbər səviyyə				Hərəkələrə diqqətim				Məxrəclərə diqqətim				Təcvidlərə diqqətim			
	əla	yaxşı	kafi	Qeyri-kafi	əla	yaxşı	kafi	Qeyri-kafi	əla	Yaxşı	kafi	Qeyri-kafi	əla	Yaxşı	Kafi	Qeyri-kafi
Duha surəsi																
İnşirah surəsi																
Tin surəsi																
Ələq surəsi																
Qadr surəsi																
Bəyyinə surəsi																
Zilzal surəsi																
Adiyat surəsi																
Qariə surəsi																
Təkasur surəsi																
Əsr surəsi																

B. Aşağıdakı boş yerləri əzbərdən oxuyaraq tamamlayın.

1	وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ ضَالًّا فَهْدًى
2	وَرَفَعْنَا لَكَ فَانصَبْ
3	فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ
4	لِيَطْغَى إِذَا صَلَّى
5	تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ حَتَّىٰ مَطَلَعِ الْفَجْرِ
6	أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ
7	زُلْزَلَهَا أَخْبَارَهَا
8	أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا لَخَبِيرٌ
9	كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ فِي عَيْشَةٍ رَاضِيَةٍ
10	حَتَّىٰ زُرْتُمُ عِلْمَ الْيَقِينِ
11	لَفِي خُسْرٍ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ
12	كَأَلَّا لِيُنْبَذَنَّ عَلَى الْأَقْدَةِ

C. Aşağıdakı tapşırıqları yerinə yetirin.

1. Duha-Nas surələrinin əzbərindən yarışma təşkil edərək ən gözəl və düzgün oxuyan tələbə yoldaşınızı seçin.
2. Qədr gecəsi ilə əlaqədar olan Hədisi-şərifləri araşdırın.
3. Zilzal surəsinin ilk üç ayəsi ilə Həcc surəsinin ilk iki ayəsini əlaqələndirərək qiyamətin qopacağı anı düşünün.
4. İnşirah surəsində Allahın qullarından istədiyi çalışmaq şəkli nədir?
5. Adiyat surəsinin mənasını oxuyaraq surədə hansı mövzulara yer verildiyini təsbit edin.
6. Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurdu: *“Heç bir kimsə qiyamət günündə ömrünü harada keçirdiyindən, elmi ilə nələr etdiyindən, malını haradan qazanıb, harada xərclədiyindən soruşulmadan olduğu yerdən ayrılma bilməz”* (Tirmizi, Qiyamət, 1.). Təkasur surəsinin 8-ci ayəsini bu hədisi-şərifin işığında anlamağa çalışın.
7. İzah edin: "Səhabələr bir-biri ilə qarşılaşdığı zaman Əsr surəsini oxumadan ayrılmazdılar" (Təbərani, əl-Mücmül-Övsət, V, 215.).
8. Duha surəsində Allah Peyğəmbərə (s.ə.s) nələri vəd edir və Ona hansı nemətləri xatırladır?

ƏDƏBİYYAT

Buxari, Əbu Abdilləh Məhəmməd b. İsmayıl b. İbrahim b. əl-Muğirə, *Camiussəhih*, İstanbul 1315.

Bünyadov Ziya, **Məmmədəliyev**, Vəsim, *Qurani-Kərimin Azərbaycan dilinə tərcüməsi*, İpəkyolu nəşriyyatı, Bakı-2007.

Çetin, Abdurrahman, *Kuran okuma esəsləri*, Emin yayınları, Bursa 2009.

Çollak, Fatih, *Asım Kiraatı*, Emek matbaası, İstanbul 1989.

Demirci, Muhsin, *Təfsir Usulü ve Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.

Əbu Davud, Süleyman b. Əşas b. İshaq, *Sünəni Əbu Davud*, nəşr, Əhməd Said Ali, Misir 1952.

Əhməd ibn Hənbəl, *Müsnəd*, Çağrı yayınları, İstanbul 1982.

Tanrıkulu, İbrahim, *Kuranı okuma usul ve esəsləri*, Türkiyə diyanət Vakfı Yayın Matbaçılık ve Ticaret İşletməsi, Dizi-Baskı, İstanbul-1999.

Tirmizi, Əbu İsa bin Məhəmməd bin İsa, *əl-Cameus-Səhih* (Sünəni-Tirmizi), Qahirə-Tarix yox.

Ünlü, Demirhan, *Kurani-Kerim Tecvidi*, Diyanət İşləri Vakfı yayınları, Ankara 1999.

İbnül-Cəzəri, Əbul Xeyr Məhəmməd b. Məhəmməd, *Müqəddimə*, İstanbul 1310.

-----, ən-Nəşr fi Qiraətil Aşr, Misir tarixi yox, nəşr, Ali Məhəmməd əd-Dəbbə.

İbn Macə, Əbu Abdullah Məhəmməd əl-Qəzvini, *Sünən*, nəşr, Fuad Abdulbaqi, Qahirə 1952.

Heyət, “*Qurani-Kərimin təcvidi*”, BİU Zaqatala şöbəsi nəşri, Bakı 2008.

Karacam, İsmail, *Kurani-Kerimi Okuma Faziletleri ve Okuma Kaideleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı yayınları, İstanbul 2002.

-----, *Kıraat İlminin Kuran Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı yayınları.

Müslim, Əbul-Hüseyn b. Həccac əl-Qüşeyri ən-Nisaburi, *Səhihu Müslim*, Darus-Səlam, Riyad 1999.

Nəsai, Əbu Abdirrahman b. Şuayb, *Sünəni Nəsai*, Misir 1964.

Yıldırım, Suat, “*Kurani-Kerim ve Kuran ilimlerine giriş*”, Ensar neşriyat, 5-ci baskı, İstanbul 2005.

Salman, Faruk, **Yılmaz**, Nazif, İmam Hatip Liseleri Kurani-Kerim Ders Kitabı, Devlet kitapları, birinci baskı, ihlas kazetecilik, İstanbul 2010.